

CETATEA DÂMBOVIȚA

În județul Dâmbovița, cum mergi dela Voinești spre Gemenea, aproape de km. 30, la stânga și spre sud-est de satul Burlănești, la o depărtare de 360 m. de șoseaua județeană Târgoviște-Câmpulung și 220 m. de râul Dâmbovița, pe proprietățile locuitorilor Alexandru Popescu și Iosif Niculescu din Voinești, se află niște vechi ruine, cărora locuitorii din satele din apropiere le zic cetate, spre deosebire de alte ruine, ce se află pe o stâncă, în județul Mușcel, între Cetățeni și Stoenesti, cărora le zic: Cetățuia lui Negru Vodă¹. Fig. 1.

De lângă ruinele acestei cetăți, necunoscută de istorici, terenul începe să se înalțe din ce în ce mai mult, spre nord-est, către culmea Măgura, ce se coboară din culmea Leaota. Spre nord-vest, dincolo de râul Dâmbovița, se lasă spre sud-est ramificațiile culmei Tefeieicii. Spre nord, dincolo de Gemenea, la Capul Coastei², unde este linia de intersecție dintre regiunea deluroasă și aceea a munților³, cele două culmi, par a se împreuna și formează un semicerc de înălțimi păduroase. Numai, spre sud-est se vede o lungă deschizătură, făcută de râul Dâmbovița, ce pare a se închide dincolo de satul Gheboeni.

Pământul în această regiune este bogat nu numai în păduri și livezi cu pomi, ci și în aur, cărbuni și petrol. Pe teritoriul comunei Gemenea, în masivul păduros despre satul Oncești, se mai văd încă și astăzi gropile, de unde în vechime se scotea aur⁴. După o tradiție culeasă din popor de învățătorul

pensionar I. Dumitrescu R. Voinești, mort la începutul anului 1943, exploatarea minelor de aur, în acea localitate, se făcea încă din timpul Dacilor. După cucerirea și colonizarea Daciei de Traian, s'a încredințat exploatarea minelor de aur unui roman, Gemenide, care cu lucrători minieri s'a stabilit acolo, au făcut așezăminte de gospodărie potrivit cu ocupația lor și au înființat satul lui Gemenide, numit mai târziu Gemenea.¹ După o altă tradiție numele satului Gemenea se trage dela Legiunea XIII Gemina, «care era legiune de ocupațiune provincială în diviziuni speciale de exploatare aurifere și alte metale»². «Ea stăpânea aceste ținuturi și trimetea pe lucrători la exploatarea minei de aur. Acestora le zicea Gemeni. Dela ei ar fi rămas numele satului Gemenea»³. Deși, după tradiție, exploatarea minelor de aur dela Gemenea ar fi fost părăsită din cauza năvălirilor barbare⁴, totuși izvoarele istorice dovedesc, că a continuat mai departe chiar și după întemeierea Țării Românești. În secolul al XVI-lea sunt chemați la Brașov câțiva minieri dela minele de aur din Gemenea. În socotelile aceluia oraș, la anul 1541, se află scris: «S'a dat salar 16 aspri pentru patru zile lui Nicolae Chizar, care a chemat aici pe căutătorii de aur (cum se numesc) din Dâmbovița pentru nevoia cetății, înainte de venirea Turcilor și Românilor»⁵. «Unui căutător de aur, trimis în Dâmbovița pentru căutătorii de aur, chemați aici,

¹ I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri, povești și legende legate de localitățile de pe valea Dâmboviței*. Manuscris, 1930, pp. 23—26 și 43—44.

² Sat care face parte din comuna Gemenea.

³ *Deciziunea Nr. 105 din 2 Iulie 1933 a Comisiunii Silvice pentru stabilirea drepturilor indivize ale moșnenilor Gemeneni din comuna Gemenea, județul Dâmbovița*. Câmpulung-Mușcel, 1933, p. 1.

⁴ *Ibidem*.

¹ I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri*, pp. 10—11.

² *Deciziunea Nr. 105 din 2 Iulie 1933 a Comisiunii Silvice*, p. 1.

³ I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri*, p. 11.

⁴ *Ibidem*.

⁵ «Nicolao Chyzar, qui auriquestores (ut nominant) ex Dombawycza ob necessitatis civitatis huc vocavit ante adventum Turcarum ac Valachorum, dedit salar 4 dierum asp. 16». (G. O. Teusch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*. Kronstadt, 1889, II, p. 646).

La cetate s'au găsit oseminte omenești, arme și două clopote¹. Prezența celor două clopote dovedește, că la cetate se afla și o biserică sau capelă. Arme vechi s'au mai găsit și când s'a făcut actuala șosea județeană și ele au fost luate de cânducătorii

că s'a ales «capul dela apa Dâmboviții», apoi «mijlocul din piatra din drumul Câmpulungului a moșnenilor Gemeneni la vale pe drum» și în fine «capul despre răsărit pe slemnea dealului, cap în cap cu moșnenii Pietrari»¹.

Fig. 3. — Zidul dinspre răsărit.

tehnici ai lucrărilor². La răsărit de satul Burlănești era un cimitir, în care se aflau îngropați ostași morți în lupte³.

Drumul cel vechiu, după cum mi-a spus Constantin Bădoiu din Voinești, nu era pe unde este astăzi șoseaua județeană, ci trecea prin Voinești, pe la biserică și apoi înainta pe lângă râul Dâmbovița. Spusele sale sunt confirmate de documente istorice. Astfel într'o hotărnicie din 3 Septemvrie 1754, ce se află în posesia lui Gh. I. Baldeș din Gemenea, făcută de 24 hotarnici⁴, se afla scris: «*Insă la trăsura despre răsărit din hotarul Voineștilor dintr'un fag mare, ce este la marginea drumului Câmpulungului, unde s'au pus piatră, și merge mai sus alături cu Dâmbovița*»⁵. În secolul al XIX-lea drumul Câmpulungului nu mai trecea pe lângă Dâmbovița, ci la jumătatea distanței dintre râul Dâmbovița și culmea dealului despre răsărit, cam pe unde se află astăzi șoseaua județeană. Într'o hotărnicie din 3 Septemvrie 1825, făcută de Nicolae Andronescu și citată în hotărnicia din 3 Septemvrie 1851 de hotarnicul S. Zefchid, se arată,

¹ Comunicat de Grigore Dițescu din Voinești, că știe acestea dela învățătorul său Dumitru Rădulescu.

² I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri*, p. 49.

³ Comunicat de Ion Dereuș din satul Burlănești, județul Dâmbovița.

⁴ Constantin Catargiu biv vel sârdar ispravnicul Târgoviștei, Onufrie egumenul mănăstirii Dealu, Dionisie proegumenul mănăstirii Nucet, drept 12 boieri hotarnici Badea și Iordache postelnici Văcărești, Constantin polcovnic, Lupoiianul, Andrei căpitan Stănescu, Anghelache logofătul, Șerban cupeșul, Toma cupeșul, Grigorașcu cupeșul, Tănase căpitan, Ștefan logofăt, Pană iuzbaș și Pană logofăt.

⁵ O copie, adeverită de Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului din București în 5 Mai 1926, a fost expusă la Comi-

Tradiția întemeierii cetății

După tradiție, cetatea de lângă râul Dâmbovița din județul Dâmbovița a fost construită de Mihai II Voievod Viteazul după lupta dela Călugăreni din 13|23 August 1595, când s'a retras către munți. Atunci, construind cetatea, a lăsat în ea o parte din armata sa sub conducerea căpitanilor Voinea și Căndea, iar cu restul armatei s'a retras în sus spre Stoenesti în județul Mușcel.

Bulim Pașa, conducătorul unui detașament turcesc, urmărindu-l pe drumul din dreapta râului Dâmbovița, pe la Mănești-Tătărani-Căndești Vale, a trecut fără să observe cetatea, fiind bine ascunsă de pădurea din jurul ei. Dar, când a ajuns dincolo de Capul Coastii, unde valea începe a se strâmta, s'a înfricoșat și, temându-se de vreo cursă, s'a întors înapoi spre Târgoviște, pe drumul din partea stângă a râului Dâmbovița. Ajungând însă la satul Burlănești este atacat din față de ostașii români din cetate, iar din spate de trupele române, ce se retrăseseră cu Mihai II Voievod Viteazul spre Stoenesti. Neputând să reziste, Bulim Pașa s'a retras spre răsărit pe o

Fig. 4. — Zidul dinspre apus.

vale până aproape de satele Bărbuleț² și Pucheni³, unde s'a oprit să poposească sub un păr, numit și

siunea silvică pentru stabilirea drepturilor indivize ale moșnenilor gemeneni (Dos. 1927, vol. I, p. 1).

¹ Arhivele Statului Buc., Hotărnicii, Nr. 31. O copie legalizată se află în posesia avocatului Ilinca, originar din Gemenea.

² Comună în județul Dâmbovița.

³ Idem în județul Muscel, la nord-vest de Bărbuleț.

astăzi «părul lui Pașa», deși părul nu mai există. Însă fiind urmărit de ostașii celor doi căpitani, Voinea și Căndea, a fost prins și omorât în acel loc. Valea, pe unde s'a retras, s'a numit de atunci «valea lui Pașa Buliman» sau «Bulimanul»¹.

Fig. 5. — Zidul dispre sud.

După o altă versiune, Bulim a fost ceauș și atunci când a fost atacat, s'a ascuns pe valea menționată mai sus, cu gând, că poate ieși undeva din cursă. Însă «Românii l-au prins și l-au dus plocon, ca pe un curcan plouat, la Mihai Viteazul, care a aflat dela el tot ceea ce au făcut ceilalți Turci în țară. Armele găsite la facerea șcselii județeană Târgoviște-Câmpulung «s'a zis, că sunt după timpul lui Mihai Viteazul, poate chiar dela Turcii lui Bulim»². Pentru a răsplăti vitejia celor doi căpitani, Voinea și Căndea, Mihai II Voievod Viteazul le-a dăruit moșii în jurul cetății. Se spune, că ei ar fi întemeiat sau reîntemeiat satele Voinești și Căndești³. Căndea ar fi rudă cu boierii Buzești⁴.

Cele arătate de tradiție sunt confirmate în mare parte, după cum vom vedea, de cronici și documente.

Cetatea de lângă râul Dâmbovița în secolul al XIV-lea. Luptele cu Ungurii.

De fapt cetatea de lângă râul Dâmbovița din județul Dâmbovița este cu mult mai veche, de cum arată tradiția. Ea apare pentru prima oară în cronicile și documentele ungurești din secolul al XIV-lea.

În timpul domniei lui Vladislav I Voievod (1365—1377) s'a născut un războiu între Români și Unguri, deoarece Ludovic I, regele Ungariei, ocupase Bul-

garia apuseană și luase captivi pe Țarul Srasimir și soția sa Ana, sora domnului Țării Românești¹.

Cronicarul ungur arhidiaconul Ioan de Kükülew, capelanul regelui, care și-a terminat cronica între anii 1387—1395², scrie: «Deasemenea însuș regele personal mergând prin Bulgaria către Țara Românească supusă sfintei coroane, din cealaltă parte, din Țara Săcuilor, a trimis pe Nicolae, voievodul Transilvaniei, cu armată puternică, cu nobili și Săcui din părțile transilvănene, cu Simion, fiul lui Mauriciu, și cu alții dintre ostașii săi mai buni, pentru a cerceta Țara Românească, contra lui Laic Voievodul zisei țări, care se revoltase în contra Majestății Regale. Acela stătea atunci la pândă cu o armată mare lângă Dunăre, în partea opusă a regatului Bulgariei, pentru a împiedeca trecerea armatei domnului rege. Totuș acel voievod Nicolae, trecând cu armata, mai sus menționată, râul Ialomița, unde erau cetățui și întărituri, făcute de Români, pe care le-a luat cu asalt, și începând războiul cu armata românească a însuș voievodului Laic, al cărei căpitan era comitele Dra-mir Românul, castelanul aceuia de Dâmbovița (castellanus ejus de Damboyka) și printr'o luptă foarte înverșunată a obținut victoria și, după ce mulți au fost omoriți, pe însuș căpitan l-a pus pe fugă. Însă după aceea, înaintând mai departe fără precauțiune printre întărituri și mărăcinișuri dese, când se infundase prin niște trecători foarte înguste, a fost atacat de mulțimea Românilor, din păduri și din

Fig. 6. — Zidul dinspre nord.

munți, chiar în acel loc a fost ucis împreună cu sâr-guiitorul bărbat Petru, vicevoe-voievodul său, cu Deseu

¹ Tradiția comunicată de elevul Grigorie C. Dumitrescu din comuna Voinești.

² I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri*, p. 49.

³ Tradiția comunicată de elevul Grigorie C. Dumitrescu.

⁴ I. Dumitrescu R. Voinești, *Vechituri*, p. 13.

¹ Ana este fiica lui Niculae Alexandru Voievod. S'a căsătorit cu Sracimir, țarul bulgar din Vidin, înainte de 1360, când publică un «sinaxar» sau o culegere de vieți ale femeilor sfinte (C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, ed. II, București, 1935, I, p. 370).

² I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele istoriei române*, București, 1928, p. 66 notă.

zis Vas și Petru Ruffus, castelanul de Cetatea Balta, cu Săcuil Petru și Ladislau, bărbații viteji și cu alți numeroși ostași și nobili mai însămnați. Și când Ungurii din acea armată au întors spatele și au fost puși pe fugă, fiind înconjuși în locuri noroioase și mlăștinoase întărite, mulți din ei au fost uciși de Români și câțiva au scăpat cu mare primejdie a vieții și pagubă a avutului. Și corpul neînsușit al celui Nicolae voievod, fiind scos cu mare luptă din mâinile Românilor, l-au adus în Ungaria, pentru a fi înmormântat în Strigoniu în mănăstirea Fericitei Fecioare »¹.

Cronicarul ungar arhidiaconul Ioan de Kükülew pune această luptă după alegerea și încoronarea lui Ludovic I, regele Ungariei, și ca rege al Poloniei², care au loc după 5 Noemvrie 1370, când a murit Casimir III³. Însă I. Ch. Engel scrie, că lupta a fost în 1367⁴. Gh. Șincai nu admite această dată, ci bazat pe o diplomă a lui Ludovic I, din 1 August 1370, crede, că în acel an a fost războiul⁵. N. Bălcescu stabilește, că lupta a fost în 1342 la Cetatea lui Negru Vodă⁶. Gr. G. Tocilescu este de părere, că « prin toamna anului 1369 sau primăvara anului următor », « catastrofa întâmplată oștirei ardeleni a trebuit să aibă loc nu departe de București, prin bugetul acela de păduri mari și seculare, cu locuri înguste, mlăștinoase și neumblate din preajme-i ». Nu admite însă părerea lui D. Berendei, că Cetatea Dâmbovița să fi fost pe locul, unde era Curtea Veche, ci socoate, « că trebuie căutată pe malul drept al râului, deasupra și în jurul unuia din cele trei dealuri: Mihai Vodă, Mitropolia și Radul Vodă »⁷. G. I. Ionescu-Gion admite părerile lui Gr. G. Tocilescu⁸. D. Onciul stabilește, că lupta a fost în 1369, primăvara, pe la Sf. Gheorghe⁹. N. Iorga admite timpul, primăvara

anului 1369, dar crede, că lupta a fost la Cetatea Dâmbovița, « care era unul din scaunele domnești »¹, adică la București². Totuș într-o altă lucrare istorică, scrie, că « lupta aceasta, care se dădu în primăvară, avu ca teatru smârcurile Ialomiții în preajma Târgoviștii, pe care încercau s'o cucerească Ungurii. Că nicio altă parte nu s'ar potrivi cu descrierea precisă și exactă »³. Dr. I. Mineu, deși admite indentificarea Cetății Dâmbovița cu Bucureștii, « făcută de Gr. G. Tocilescu », totuș scrie, că lupta n'a putut fi lângă București, ci aproape de Târgoviște, în ținutul mlăștinilor dintre Ialomița și Dâmbovița în toamna anului 1368, între 14 Sept. și 7 Dec.⁴. Al. Lapedatu admite această dată, dar pune lupta în județul Mușcel, la Cetatea Neamțului dela Podul Dâmboviții, între Rucăr și Bran⁵. Crede, că au fost două cetăți Dâmbovița, una « Cetatea Dâmbovița de sus lângă Rucăr » și alta « Cetatea Dâmbovița de jos dela București »⁶. Aceste păreri le admite D. Caselli⁷. V. Motogna scrie, că « expediția nenorocită a voievodului Nicolae a trebuit să fie înainte de 7 Iunie 1369 ». Și adaogă : « Din descrierea terenului de luptă putem deduce, că a fost Martie-Aprilie, în timpul ploilor de primăvară »⁸. Părerea aceasta, în parte a fost admisă de C. C. Giurescu⁹.

Dacă însă se cercetează cu atenție cronica arhidiaconului Ioan de Kükülew, se vede destul de clar, că luptele lui Nicolae, voievodul Transilvaniei, cu Dragomir, pârcălabul Cetății Dâmbovița, n'au avut loc nici la București și nici între Rucăr și Bran, ci între râul Ialomița și munții dela nord-vestul celui râu, adică pe valea râului Dâmbovița, dealungul vechiului drum comercial Târgoviște-Câmpulung. Armata ungurească, condusă de voievodul Nicolae, din Țara Săcuilor a trecut munții Carpați,

¹ Ioan de Thurocz, *Chronica Hungarorum ab origine gentis, inserta simul Chronica Ioannis Archidiaconus de Kükülew*, în I. G. Schwandner, *Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuini Tyrnaviae*, 1765, pp. 311—312.

² *Ibidem*, p. 311.

³ I. Dlugosz, *Historiae Polonicae*, Lipsiae, 1711, col. 1162.

⁴ I. Ch. Engel, *Geschichte des ungarischen Reiches und seine Lebensländer*, IV, *Moldau und Walachei*, Halle, 1804, pp. 153—154.

⁵ Gh. Șincai, *Chronica Românilor și a mai multor neamuri*, ed. II, București, 1886, I, p. 536.

⁶ N. Bălcescu, *Românii sub Mihai Vodă Viteazul*, ed. Al. Lapedatu, București, 1908, p. 98.

⁷ Gr. G. Tocilescu, *Cetatea București sau Cetatea Dâmboviții*, în revista « Tinerimea Română », București, 1898, I, pp. 6—9. Mai în urmă crede, că lupta a fost în regiunea Târgoviștei (Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria Românilor*, ed. II, București, 1900, p. 143).

⁸ G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, pp. 16—17.

⁹ D. Onciul, *Originile principatelor române*, București, 1899, pp. 193—194.

¹ N. Iorga, *Lupta pentru stăpânirea Vidinului în 1365—1369 și politica lui Vladislav-Vodă față de Unguri. Un episod din cucerirea Peninsulei Balcanice de Turci*, în « Convorbiri Literare », București, 1900, XXXIV, p. 986.

² N. Iorga, *Istoria Românilor*, București, 1937, III, p. 237 și *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 23.

³ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, ed. II, București, 1929, I, p. 81.

⁴ Dr. I. Minea, *Relațiunile politice dintre Țara-Românească și Ungaria în timpul lui Ludovic I*, în « Convorbiri Literare », București, 1910, XLIV, pp. 1132—1136.

⁵ A. Lapedatu, *Două vechi cetăți românești, Poenari și Dâmbovița*, în « Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice », III, 1910, p. 178.

⁶ *Ibidem*, pp. 178—180.

⁷ D. Caselli, *Cum au fost Bucureștii odinică, București*, 1935, pp. 6—8.

⁸ V. Motogna, *La războaiele lui Vlaicu-Vodă cu Unguri*, 1368—1369, în « Revista Istorică », București, 1923, IX, p. 19.

⁹ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, p. 395.

pe la Buzău ¹ sau pe la Cheia și Teleajăn ² sau pe la Predeal ³, și a înaintat spre Târgoviște și Argeș, care erau pe atunci reședințe ale Domnului Țării-Românești. Luptele s'au dat între râul Ialomița și munți, fapt care înlătură părerea acelor, cari cred, că au fost la București, deoarece în jurul Bucureștilor nu sunt munți. Luptele n'au putut să fie nici între Rucăr și Bran, deoarece acel teritoriu, în acel timp, depindea de Transilvania. Hotarul era la Rucăr (Ruffa Arbor), unde era vama. Acolo « se lua » « tributul » « regelui » și « deci locul era pe teritoriul acestuia » ⁴. Abia în 19 Noemvrie 1377 se constată, că teritoriul dintre Rucăr și Bran se află în posesiunea Țării-Românești și hotarul de astădată se afla la trecătoarea Bran, unde Ludovic I, regele Ungariei, construiește « o nouă cetate pe stânca Terciului (novum castrum in lapide Tydrici aedificare), cu ajutorul Brașovenilor, căroia le promite, că, dacă Țara-Românească va ajunge cu voia lui Dumnezeu în stăpânirea sa, cum spera, « de atunci tributul, obișnuit a se da pentru Majestatea noastră lângă Rucăr, incredințăm, că se va cere lângă noua cetate » ⁵. Dar speranța nu i s'a realizat. Cronicarul ungar arhidiaconul Ioan de Küküllő scrie și el, că, la câțiva ani după înfrângerea și omorîrea lui Nicolae, voievodul Transilvaniei, Ludovic I a zidit « o cetate foarte puternică, spre Brașov, numită Terciu (Bran), lângă hotarul Țării-Românești și o au ținut-o în stăpânirea sa, întărind cetatea cu oameni înarmați, cu pedestrași și cu arcași din Anglia » ⁶. Luptele deci n'au putut avea loc decât între râul Ialomița și munți sau mai precis între Târgoviște și Cetatea de lângă râul Dâmbovița din județul Dâmbovița. Dintre cetățile, care pe acea vreme flancau Târgoviștea, una era la Cucuteni, iar alta între Lazuri și Comișani ⁷. Terenul se aseamănă cu cel descris de cronicarul ungar. Intr'o descriere din 1515, se arată, că Târgoviștea, reședința domnească, era « inacce-

sibilă, fiind înconjurată nu cu zid, nici cu metereziuri, ci cu un șanț, val și parapet, pe care se aflau înfiți pari de lemn, ascuțiți în partea de sus, și așezată între mlaștinile, ce o înconjoară, cu păduri noroioase și bălți în așa fel, că în timpul iernei aproape întreaga regiune din împrejurimi este de neumblat » ¹. Iar valea Dâmboviții, între Dragomirești și Gemenea, este o capcană tot așa de bună, ca și vestita vale a Codrului Cosmin din Moldova. Chiar și astăzi pământul este mlaștinos, mai ales în timpul ploilor de primăvară și toamnă, iar tufșurile de mărăcini și pădurile ocupă încă suprafețe întinse. Dragomir Românul credem, că a fost nu numai pârălăbul Cetății de lângă râul Dâmbovița din județul Dâmbovița, dar și mare proprietar pe acea vale. Satul Dragomirești trebuie să fi fost proprietatea sa.

În ceea ce privește data, când au avut loc luptele, se poate și ea stabili. La începutul anului 1368 relațiunile dintre Țara Românească și Ungaria, încep iarăși a se înrăutăți. Vladislav I, domnul Țării Românești, nu-și îndeplinește obligațiunile de a trimite trupe și provizii în Banatul Vidinului, stăpânit de Unguri, fiindcă Țarul Sracimir, care fusese detronat, era cumnatul său. Pe lângă aceasta lui nu-i convenea, ca Ungurii să stăpânească Bulgaria apuseană, deoarece puteau ocupa și Oltenia. În 26 Martie, Ludovic I, regele Ungariei, scrie lui Benedict Hemffy, banul Bulgariei, că a dat ordin să i se trimeată ajutor în Bulgaria ². Totdeodată îi face cunoscut: « acum am hotărât a trimite la Laic, voievodul Țării Românești, pe magistrul Nicolae, fiul lui Grigore, ostașul nostru, în soliile noastre, pentru a-i face cunoscut, că din acelea, ce ați voit, ca noi să le anunțăm acelui voievod, trebuie să fie spuse de el. Deaceia orice ați voi să se spună numitului voievod, puteți să le comunicați însuși magistrului Nicolae » ³. În aceeași zi și în același sens îi scrie și Ladislav, duce și palatin, adăogând: « Așa dar, ceea ce ni se pare, că Ma-

¹ N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, Gotha, 1905, I, p. 272; *Carpații în luptele dintre Români și Unguri*, în « Anal. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist. », seria II, București, 1915, XXXVIII, p. 85.

² N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, p. 237.

³ Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria Românilor*, p. 142.

⁴ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc, Epoca veche*, București, 1925, p. 48.

⁵ « ...et tunc tributum, iuxta Ruffam Arborem pro nostra Maestate dare consuetum, circa ipsum novum castrum exigi committemus ». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente privitoare la istoria Românilor*, București, 1890, I, 2, p. 243.

⁶ « ...et post aliquorum annorum curricula castrum in Brasso fortissimum, Terch vocatum, circa terminos transalpinos, aedificavit, gente armata brigantiis et balesrariis Anglicis custodiam castrum muniendo in potestate sua reservavit » (Ioan de Küküllő, p. 313).

⁷ Despre aceste cetăți mă voi ocupa în alt studiu.

¹ « Tragoviscus, metropolis Valachorum et sedes peculiaris principum, inaccessibilis non muro, non moenibus cincta, sed fossa, vallo et aggeribus tantum cum sudibus praeacutis exterius positus, sita inter paludes obductas, lutosus sylvis et lacunis aquarum ita, quod hieme tota, pene circumfinitima, regio immeabilis sit » (Dr. A. Veress, *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia* vol. I, 1468—1540, în « Fontes rerum Transylvanicarum », Budapest, 1914, IV, p. 111).

² Századok a magyar Történelmi Társulat Közlönye, Pesten, 1900, pp. 603—604.

³ « Nunc autem duximus transmittendum ad Layk voyvodam Transalpinum magistrum Nicolaum, filium Gregorii militem nostrum in legationibus nostris committentes sibi ut ea que nos eidem voyvode nunciare volueritis, se ipsum reffere debeat. Quore quicquid volueritis ipsi magistro Nicolao committere poteritis referenda voyvode prenominato » (Ibidem, p. 604).

gistrul Nicolae trebuie să trateze cu acela, faceți fără grije, dacă nu atinge onoarea voastră »¹. Vladislav I, domnul Țării Românești, a asigurat pe solul ungar, că va face tot ce i s'a cerut. În 17 Iulie, Ludovic I, regele Ungariei, scrie din nou lui Benedict Hemffy, banul Bulgarilor, « că magistrul Nicolae, fiul lui Grigorie comite de Heves, ne-a încredințat și asigurat, sub pierderea capului și a posesiunilor sale, că Laic, voievodul nostru, va îndeplini pe deplin dorința noastră și toate obligațiunile sale și va trimite provizii suficiente în Vidin fără nicio îndoială »². Însă Domnul Țării Românești nu-și ține nici de astă dată promisiunea, fiindcă lui nu-i convenea să stăpânească Ungurii Vidinul.

Dintr'o scrisoare a doi Raguzeni din Vidin, din 25 Septembrie, se vede că la acea dată izbucnise o revoltă acolo³. În luna următoare revolta se întinsese în tot Banatul Bulgariei. Cetatea Billograd-cic este asediată de răsculați, cari fac întărituri și șanțuri în jurul ei și împiedecă aprovizionarea garnizoanei. Însă Petre Hemffy, care conducea Banatul Bulgariei în locul fratelui său Benedict, izbutește să trimeată în ajutorul acelei cetăți 60 de arcași și provizii⁴. În 17 Octombrie, el scrie fratelui său Benedict, comandantul Vidinului și al Bulgariei: « Aproape toți locuitorii, adică țărani, ăstui regat s'au întors la oamenii Țarului din Târnova și s'au unit cu aceia. Se spune, că mai sus numitul Țar din Târnova ar fi trimis în aste părți șapte boieri ai săi cu șapte banderii »⁵. Și adaugă: « Prea iubite frate, stăruie ca Vladislav, voievodul Țării Românești să trimeată, dacă nu mai multe, măcar trei sau patru banderii ale sale, de care să ne putem servi cu ajutorul lui Dumnezeu ».

Însă, în acel timp, Ludovic I, regele Ungariei, aflând probabil, că răscoala din Banatul Vidinului n'a fost pusă la cale de Șisman, țarul bulgar din Târnova, ci de Vladislav I, Domnul Țării Românești, hotărăște să-l scoată din domnie. Deaceea, în timp ce el în fruntea unei armate înainta prin Banatul

Timișoarei, spre Bulgaria, spre a potoli răscoala de acolo și să atace apoi din acea parte pe Vladislav I, o altă armată, sub conducerea lui Nicolae, voievodul Transilvaniei, caută să treacă Carpații. În 14 Septembrie 1368, judele Curții regale amână un proces « din cauza prezentei mobilizării a armatei a aceluiaș domn al nostru, plecată în contra lui Laic voievod »¹, iar la 22 Septembrie amână alt proces, din cauza, că pârîtul era « în prezenta armată regească, ce se afla în contra lui Laic voievod »². În 16 Septembrie adunarea mănăstirii Fecioara Maria din Cluj încredințează, că Nicolae, fiul lui Ioan și nepotul lui Gyula, având nevoie de bani, ipotechează moșiile sale lui Nicolae, fiul lui Iosif Mackkas, « fiindcă el însuș trebuia să plece în prezenta expediție regală, deja începută către Țara Românească în contra lui Laic, împreună cu slăvitul domn Nicolae, voievodul Transilvaniei și comite de Zonuc, comandantul acelei expediții regală, și magistrul Ioan zis Lepes, castelan de Deva »³. La 13 Octombrie această armată de sub conducerea voievodului Nicolae nu trecuse încă Carpații, fiindcă vicevoievodul Petru, care ia parte și moare în luptă, se afla încă în Transilvania, după cum se constată dintr'o diplomă⁴ și nici armata de sub conducerea regelui Ludovic I nu trecuse Dunărea, căci se afla la Curim în sud-vestul Banatului Timișoarei⁵. Abia după această dată voievodul Nicolae trece « dinspre Țara Săcuilor » peste Carpați în Țara Românească, iar regele Ludovic I trece Dunărea. La 1 Noembrie regele Ungariei Ludovic I se afla în Bulgaria aproape de cetatea Socol⁶ și în 12 Noembrie « în coborîrea noastră cu oastea în regatul Bulgariei lângă Dunăre în fața cetății Severin »⁷. Pe

¹ « ...propter motum presentis exercitus eiusdem domini nostri contra Layk Woyvodam moti ». (Zichy-Család Okmánytára, Budapesta, 1888, IV, p. 634; Temesmegye Oklevéltára, I, p. 106).

² « ...in presentem regium exercitum contra Layk voyvodam habitam ». (Temesmegye Oklevéltára, I, p. 106).

³ « ...quod quia ipse in presentem regium exercitum, contra Lajkonem versus partes Transalpinas iam inchoatum una cum magnifico domino Nicolao Woyuoda Transsilvano et comite de Zonuk capitaneo scilicet eiusdem exercitus regalis ac magistro Iohanne dicto Lepes castellano de Dewa... profiscisci, oporteret ». (I. Minea, Relațiunile politice dintre Țara-Românească și Ungaria, în « Conv. Literare », XLIV, p. 1134, nota 3).

⁴ Ibidem, p. 1135.

⁵ Pesty Frigyes, Eltűnt vármegyék. Budapesta, 1880, pp. 380 și 425.

⁶ « ...in Bulgaria prope castrum Zokol » (Századok, 1869 pp. 127—128).

⁷ « ...in nostro descensu exercituali in regno Bulgarie penes Danubium ex opposito castris Zeurini esistenti ». (A nagymihályi és sztarai gróf Sztáray Család oklevéltára, kiadja gróf Sztáray Antal, szerkeszti Nagy Gyula, Budapesta, 1887, I, pp. 354—355).

¹ « Igitur quicquid vobis videretur cum eodem magistro Nicolao tractando secure faciatis, si quod vestrum honorem non cedat ». (Ibidem).

² « Quod magister Nicolaus filius Gregorii comitis Hevesvariensis nos affidavit atque assecuraverit sub amissione capitis et possessionum suarum, ut Layk voyvoda nostrum votum et sua assignata pleno cum effectu adimpleret, virtualiaque sufficientia in Bodonium transmitteret, dubio procul moto » (Ibidem, p. 605).

³ Történelmi Tá, 1898, pp. 365—366.

⁴ Századok, 1900, pp. 605—606.

⁵ « Frater carissime, sollicitemini in eo, ut Ladislaus voyvoda transalpinus, si non plura, tamen dimittat tria vel quatuor sua banderia, cum quibus nos, Domino auxiliante, servire possemus » (Ibidem).

acolo voia el să treacă în Țara Românească. Deaceia, cu o zi mai înainte, în 11 Noemvrie, scrisese lui Benedict Hemffy, banul Vidinului, trimis înainte ca să înăbușe revoluția, « *întru cât astă expediție a noastră în care activați acum cu armata noastră în țara Bulgariei, fiind terminată și liniștea restabilită pretutindeni, în cetatea noastră Vidin și în ținutul ei, vă ordonăm, ca voi în persoană să veniți la noi. Deasemenea să permiteți să se întoarcă la noi armata noastră și toți ostașii noștri, dacă nu vor fi necesari pentru apărarea acelei cetăți sau a districtului ei* »¹. Putea să rețină acolo numai pe George, fiul răposatului Andrei voievod și pe Tomplin cu trupele lor².

Prima încercare a regelui Ludovic I de a trece Dunărea în Țara Românească n'a izbutit, deoarece Vladislav I « *stătea atunci la pândă cu oaste mare pe lângă Dunăre, în partea despre Bulgaria, ca să împiedece trecerea armatei domnului rege* », cum scrie cronicarul ungar Ioan de Kükülle³. După această încercare neizbutită îi mai sosește știrea despre dezastrul suferit în Țara Românească de armata ungurească condusă de Nicolae, voievodul Transilvaniei. Noroc însă că-i vine în ajutor Nicolae de Gara, banul de Machow. « *În sfârșit, după ce s'a întâmplat o asemenea nenorocire a soartei protivnice și s'a schimbat din nou norocul* », scrie cronicarul ungar, « *cu ajutorul lui Nicolae de Gara, banul de Machow, bărbat puternic și războinic și victorios în luptă, acea armată regală fiind trecută dincolo peste Dunăre în corăbii întărite cu meterezuri și cetățui, în contra atacurilor luptătorilor și arcașilor lui Laic voievodul Românilor, cari slobozeau săgețile ca niște ploi furtunoase, dușmanii, fiind puși pe fugă, s'au împrăștiat ca fumul și rămășițele oastei întregi au intrat în țara Severinului și o au ocupat. Și atunci regele a zidit mai întâi acolo cetatea Severinului* »⁴. Succesul acesta credem, că a avut loc înainte de 4 Dechemvrie 1368, când Ludovic I scrie lui Benedict Hemffy, banul Bulgariei, care nu venise cu oastea sa în ajutor, că nu-l va pedepsi⁵.

Dar bucuria lui Ludovic I, regele Ungariei, a fost de scurtă durată. La începutul anului următor 1369,

după plecarea lui, Vladislav I, venindu-i în ajutor armata victorioasă condusă de Dragomir, pârălabul cetății Dâmbovița, a alungat trupele de ocupație ungurești din Țara Severinului și a reocupat cetatea Severin. Ceva mai mult trece Dunărea și în 12 Februarie, « *cu voia unora dintre cetățeni* », cuprinde Vidinul¹. Din cauza aceasta, în primăvară, Ludovic I pleacă din nou în contra Domnului Țării-Românești La Sfântul Gheorghe (23 Aprilie) procesele sunt amânate din cauza « *expediției regale, plecată în contra lui Laic voievod* »². Amânarea proceselor s'a făcut din cauza celei de a doua expediție a regelui Ungariei, iar nu din cauza expediției voievodului Nicolae, care era mort în acel timp. În 20 și 26 Februarie și 10 Martie 1369 aflăm în locul lui, ca voievod al Transilvaniei, pe Emeric (Emericus Woyvoda Transsylvanus)³. La cea de a doua expediție a regelui fac mențiune cnezii și Românii din districtul Sebeșului într'o cerere a lor, scriind: « *domnul rege a refăcut armata în contra necredincioșilor săi din Țara Românească și noi, începând din ora, în care s'a produs discordia, întotdeauna am ținut cel puțin 200 oameni ziua și noaptea, până în timpul iernei. Pe lângă aceasta noi cu 50 oameni aleși ca cei mai buni de asemenea am stat acolo în Mehadia până la reîntoarcerea domnului nostru și dări ostășești am dat* » și « *domnului rege i-am oferit ospitalitate* »⁴.

Niciun izvor istoric nu arată, că Ludovic I ar fi avut în anul 1369 lupte cu Domnul Țării Românești și ar fi cucerit cu armele Vidinul. Din contră documentele precizează, că s'a ajuns la o învoială⁵, prin mijlocirea lui Dobrotici, mai înainte de 22 Iunie, când Ludovic I acordă un privilegiu lui Benedict Hemffy, banul Vidinului, și fraților săi, Nicolae și Petru⁶. Vladislav I își retrage trupele din Vidin fără lupte, dar nu și din Țara Severinului și cetatea

¹ Fermendzin, *Chronicon observantis provinciae Bosnae Argentinae ordinis S. Francisci Seraphici*, în « *Starine* », Zagreb, 1890, XII, p. 11.

² « *...exercitus regalis contra Layk Woyuodam moti* ». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documentele*, I, 2, pp. 150—151).

³ Dr. I. Minea, *Relațiunile politice dintre Țara-Românească și Ungaria pe timpul regelui Ludovic I*, p. 1135.

⁴ « *...dominus rex contra infideles suos Transalpinos exercitum restauravit et nos, ab illa hora incipiendo, qua illa discordia extitit mota, in montibus Alpium semper ad minus ducentos homines, propter illorum die ac nocte usque ad hiemem conservavimus. Insuper nos cum quingentis hominibus, collectis melioribus, similiter usque ad reversionem domini nostri regis ibi in Mihald mansimus ac expensas exercitiales dedimus... Nec non domino regi... hospitalitatem prebeimus* ». (Századok, 1900, p. 609).

⁵ N. Iorga, *Lupta pentru stăpânirea Vidinului în 1365—1369, și politica lui Vladislav-Vodă față de Unguri*, în « *Convorbiri Literare* », XXXIV (1900), p. 987.

⁶ G. Fejer, *Codex diplomaticus Hungariae*, IX, 4, pp. 172—174

¹ « *...mandamus, quatenus ista via vestra, in qua pro nunc cum gente nostra in terra Bulgarie laboratis expedita, dimissaque in tutto stato civitate nostra Bidiniense et eius districtu, vos personaliter ad nos veniatis, gentem autem nostram et milites nostros omnes, si pro ipsius civitatis aut eius districtus tuitione non fuerint necessarii, ad nos reverti permittatis* ». (Századok, 1900, pp. 606—607). Localitatea « *Themusvar* » trebuie să fie citată greșit.

² Ibidem, p. 607.

³ Ioan de Kükülle, p. 311.

⁴ Ibidem, pp. 312—313.

⁵ Történelem Tár, 1898, p. 366.

Severin. Ungurii reocupă Vidinul, dar îl redă Țarului, Sracimir, fapt care măhnește pe comandanții trupelor ungurești de ocupație. În 29 August Ludovic I, regele Ungariei, scrie din Dóms, lui Petre Hemffy: « Noi am dat drumul Țarului din Vidin pe chezășia lui Laic voievod și a lui Dobrotici și am hotărât să-i dăm înapoi țara, cu condiție, ca el să ne încredințeze, ca ostateci, două fete ale sale. Și iată banul Benedict și Nicolae de Gara deasemenea ban de Machow pleacă la noi, în ajutorul nostru, ca să vă aducă aici »¹. Dar banul Benedict Hemffy s'a temut probabil să nu fie acuzat mai târziu el și fratele său Petre Hemffy de cedarea Vidinului. Din această cauză nu voiește să-l redea Țarului Sracimir. Dar Ludovic I intervine și în 17 Septembrie îi scrie, din Vișegrad, o scrisoare prin care îi face cunoscut, că trimite la el pe Ștefan, arhiepiscopul de Colocsa, « ca să trateze cu tine atât în privința înapoierii cetății Vidin și a districtului ei, cât și asupra altor chestiuni »²; iar în 25 Septembrie semnează un act, prin care apără de orice răspundere pe frații Benedict și Petru Hemffy, « că au încredințat, predat și dat în mâinile lui Ștefan, arhiepiscopul de Colocsa, pe Sracimir, țarul din Vidin, în cetatea noastră Vidin deodată cu posesiunile sale de pretutindeni »³. Numai așa frații Benedict și Petru Hemffy au cedat și a putut fi restabilit pe tron Țarul Sracimir. De cedarea Țării Severin și a cetății Severin către Vladislav I nu se face nicio mențiune, fapt care dovedește, că ele fuseseră deja ocupate de Domnul Țării-Românești mai înainte de a începe tratativele pentru retragerea trupelor ungurești din Banatul dela Vidin. În 25 Noembrie 1369 el se întitulează: « Vladislav, din mila lui Dumnezeu și a regelui Ungariei, voievod al Țării-Românești și ban al Severinului și duce al Făgărașului »⁴, ceea ce ne arată, că recunoscuse din nou suzerani-

tatea regelui Ungariei. Totuș, în 7 Decembrie, armata ungurească nu fusese încă demobilizată. De aceea procesele, amânate la Sf. Gheorghe din cauza războiului în contra lui Laic voievod, sunt din nou amânate la 30 Aprilie 1370¹.

Din cele arătate mai sus² se constată, că războiul dintre Țara Românească și Ungaria, descris de arhidiaconul Ioan de Küküllew, a avut loc în toamna anului 1368. La 14 Septembrie începuse mobilizarea celor două armate ungurești, dar abia după 13 Octombrie armata condusă de Niculae, voievodul Transilvaniei, trece munții Carpați în Țara-Românească, iar armata condusă de regele Ludovic I trece Dunărea în Bulgaria. După 12 Noembrie, pe când regele Ludovic I se afla în Bulgaria în fața cetății Severin, pe unde voia să treacă Dunărea în Țara-Românească, îi sosește știrea despre dezastrul suferit de a doua armată ungurească la Cetatea Dâmbovița. Sosindu-i însă ajutor el poate să treacă Dunărea și ocupă Țara Severinului (Oltenia) și cetatea Severin, mai înainte de 4 Decembrie 1368. De alungarea Ungurilor din Țara și Cetatea Severin, de cucerirea Vidinului de Vladislav I în 12 Februarie 1369, de noua expediție a lui Ludovic I în contra lui « Laic voievod » și de restabilirea pe tron a lui Sracimir, țarul din Vidin, constatate prin documente, cronicarul ungar arhidiaconul Ioan de Küküllew nu scrie nimic, deoarece sau a uitat să le scrie sau mai probabil intenționat nu le-a scris în cronică sa, fiind defavorabile lui Ludovic I, regele Ungariei, și foarte favorabile lui Vladislav I, domnul Țării-Românești, care, după cum se vede, a fost nu numai un domn viteaz, ci și un iscusit diplomat.

Pretendentul Vlad voievod și Cetatea Dâmbovița în timpul domniei lui Mircea I cel Bătrân.

În timpul domniei lui Mircea I cel Bătrân, tocmai în epoca în care acel mare și viteaz domn purta cu Sultanul Baiazit I Fulgerul lupte crâncene, imortalizate de cronicarul Mihail Moxa și geniul poetic al lui Mihail Eminescu, un pretendent Vlad încearcă, cu ajutorul Turcilor, să-l gonească și să ia domnia. Acest pretendent, deși nu era domn, trebuie să fi închinat Turcilor Țara Românească în anul 1393. De aceea în hati-humaiunul, prin care Baiazit I fixează, în Nicopole, în anul turcesc 805 luna Rabiul-ewel, tributul ce urma a plăti Țara Românească: « în fiecare an câte 3000 bani d'ai țării sau 500 lei

¹ « Nos imperatorem de Bodinio sub fideiussione Layk Voyvode et Dobratich liberum commisimus et suam terram eidem reddere assumpsimus, ita tamen quod duas filias suas idem imperator nobis in obsides huc transmittet. Et ecce Benedictus Banus et Nicolaus de Gara, de Machow similiter banus ad vos proficiscuntur, in adiutorium vestrum, ut vos huc conducant ». (Századok, 1900, p. 607).

² « Et omnia que idem dominus archiepiscopus, tam in facto resignationis civitatis Bydiniensis et ejus districtus, quam etiam super aliis negotiis tecum tractandis ». (Századok, 1900, p. 608).

³ « Strazmerium imperatorem bidinyensem in civitate nostra bidinyense simul cum suis pertinentiis universis, ad manus... Stephani, archiepiscopi colocensis... tradiderunt, resignaverunt et... assignarunt ». (Tö.ténelmi Tár, I, pp. 366—367).

⁴ « Ladislaus, Dei et regis Hungariae gratia, vajuoda Transalpinus et Banus de Zewerino, nec non Dux de Fogaras ». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, Documente, I, 2, pp. 148—149) N. Iorga crede că documentul este fals. (N. Iorga, Istoria Românilor, III, p. 230).

¹ « ...ad octavas festi beati Andree apostoli proxime preteriti proclamate super facto expeditionis... ad octavas festi beati Georgy martyris nunc venturi duximus prorogandam ». E. Hurmuzaki-N. Densușianu, Documente, I, 2, pp. 150—151).

² Vezi mai sus, p. 29—33.

de argint în moneda noastră », nu este trecut numele lui Mircea I cel Bătrân, domnul titular, ci numai al țării¹. Pentru a-l așeza pe tron, Baiazit I trece Dunărea în anul următor, dar este învins la Rovine, lângă Craiova², în 10 Octomvrie 1394³.

La începutul anului 1395, Baiazit I, după cum precizează Sigismund I, regele Ungariei, în o diplomă din anul 1404, trece din nou Dunărea cu o puternică armată de Turci și o mulțime de națiuni barbare, devastează și depopulează o mare parte din Țara Românească și cucerește cu forța dela Mircea Voievod cetatea Nicopolul Mic (Turnul Măgurele), unde lasă o garnizoană⁴. Despre o înfrângere la Argeș și alungarea din domnie a lui Mircea I cel Bătrân documentele nu fac nicio mențiune. Din contră se constată, că Mircea I cel Bătrân, fiind stăpân pe restul țării, cheamă în ajutor pe Unguri, în baza tratatului de alianță, încheiat, în Brașov, în 7 Martie acelaș an⁵, « în condițiuni de perfectă egalitate »⁶, desigur ca domn victorios, nu ca învins și pribeag, cum greșit se crede⁷, căci în acest caz n'ar mai fi putut obține condițiuni așa de favorabile și ajutor așa de repede. La 6 Aprilie Sigismund I dă ordin lui Grigorie de Bethlen, ca să meargă în Țara-Românească împreună cu Ștefan de Losoncz, Francisc Bebek și alți baroni, ostași nobili, în contra Turcilor⁸. Expediția, după cum se constată din documente⁹, este condusă de Rege. În 15 Mai armata era « pornită »¹⁰ și se afla în Țara-Românească, unde avea să lupte nu numai cu Turcia, ci și cu Românii răzvrățiți, partizani ai pretendentului Vlad,

cari încercau să lărgescă capul de pod dela Nicopolul Mic. Inșă « pe acei Români și Turci, cu șefii și căpeteniile lor, îi pun pe fugă »¹. Apoi, scrie Sigismund I, regele Ungariei, în diplomele din 8 Dechemvrie 1397² și 17 Februarie 1401, « am cucerit cetatea Nicopolul Mic ocupată, ce se afla în Țara-Românească, și era în mâinile lor, prin asediu și cu multă vărsare de sânge a unor nobili credincioși ai noștri și mai ales a slăvitului bărbat Ștefan de Canisa » și « cu ajutorul lui Christos » și « am dat-o în mâinile castelanilor noștri pentru a o întări și a rămâne »³ acolo, dar pentru scurt timp, căci a fost restituită lui Mircea voievodul Țării-Românești, care participase la cucerire cu oastea sa⁴. În lupte s'au mai distins Nicolae de Gara⁵ și Ioan de Maroth, banul de Machowa⁶.

Letopisețul Țării-Românești descrie mai amănunțit această luptă, dar o pune greșit în anul 1361 în timpul domniei lui Dan voievod. Prima ciocnire a fost « la loc limpede la șăs, unde era Turci și Muntenii tăbăriți ». Sigismund I trimite mai întâi în contra lor « patru stoluri de voinici în patru muchii » și apoi « și pe cei înzoați i-au pornit înaintea oștirilor de strălucia ca soarele. Aceasta văzând Turcii și Muntenii s'au speriat foarte și nu mai așteptară să se lovească, ci îndată au plecat fuga. Deci Jăcmont craiu alege o seamă de oaste, călăreți ușori, și începură a-i goni și unde ajungea ori Turc, ori Muntean, tot îi tăia, și i-au gonit până la Dunăre și a doua zi au pornit Jăcmont craiu toate oștile spre Nicopoiul cel Mic, ce iaste în țărmurile Dunării, și l-au ocolit și în cetate erau Munteni⁷, iar în oraș erau Turci. Și începu a-i bate foarte tare și din

¹ D. Fotino, *Istoria generală a Daciei*, tradusă de G. Sion, Tom. III, p. 216. Faptul că imediat după ce se încheie acest tratat de vasalitate, Baiazit I atacă Țara-Românească, este o nouă dovadă, că nu Mircea I cel Bătrân a închinat-o Turcilor, ci pretendentul Vlad.

² Don Mauro Orbin Raguseus, *Historia il regno degli Slavi*, Pesaro, 1601, p. 279; Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*, Veneția, 1605, p. 72.

³ Glasnik, Belgrad 1883, LIII, p. 75; Spomenik, Belgrad, 1890, III, pp. 126, 132 și 140.

⁴ Bajzath dominus Turcorum... cum valido ipsorum exercitu Turcorum et aliarum barbararum nationum caterua fulcitus, partes nostras transalpinas hostiliter subintrasset, easdem fere in maiori parte deuastando et depopulando, castrum nostrum minoris Nicopolis a Merche Wajwoda familiar; nostro vi obtinisset et eodem gentem suam pro conservando reliquisset » (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, p. 431).

⁵ *Ibidem*, pp. 351—361.

⁶ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, p. 457.

⁷ *Ibidem*; N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, pp. 299—300.

⁸ E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, București, 1913, XV, 2, pp. 1821—1822.

⁹ E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, pp. 383—384, 395, 414—415, 431, 460 și 640.

¹⁰ Zichy-Okmánytár, IV, pp. 596 și 612.

¹ « ... ipsos Olahos et Turcos cum eorum praecessoribus et capitaneis in fugam conuertentes ». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, pp. 384 și 415).

² *Ibidem*, p. 384.

³ « ... uersus castrum Nicopoli nuncupatum, in dictis partibus Transalpinis situatum, erga manus ipsorum habitum, expugnando et cum maxima cruoris effusione quorundam nostrorum fidelium nece, praesertim ipsius magnifici viri Stephani de Kanisa... Christo adminiculante, obtinuimus et nostrorum Castellanos manibus prorsus duximus applicandum et reliquendum » (*Ibidem*, p. 415).

⁴ « ... Merche etiam Vaiuoda nostro Transalpino, qui per ipsos Turcas oppressus exstiterat, in nomine ipsorum fidelium nostrorum suo D(ominio) restituto ». (*Ibidem*, p. 460). În diploma lui Albert, regele Ungariei, din 23 Iunie 1438, partea dela sfârșit a textului e astfel scris: « ... iuuamine ipsorum fidelium suorum, suo Dominio restituto ». (*Ibidem*, p. 640), care însemna, că a fost cucerit și cu ajutorul credincioșilor lui Mircea I cel Bătrân.

⁵ *Ibidem*, pp. 395, 460 și 640.

⁶ *Ibidem*, pp. 430—431.

⁷ În diplomele lui Sigismund I se arată, că în cetate « se afla o mulțime de Turci (ubi Turcarum multitudo residebat) », (*Ibidem*, pp. 460 și 640).

lăuntru încă să apăra bine. Iar dacă sfărâmară zidul orașului și al cetății, făcură mare năvală și îndată luară cetatea și orașul și i-au tăiat și i-au robît foarte rău și au pus oaste în cetate, iar cu o seamă de oști s'au întors înapoi cu multă dobândă și cu multă veselie »¹. La cucerirea acestei cetăți a fost omorât, în 17 Mai 1395, sârbul Constantin Dragușevici, care se afla în armata turcească². În aceeași zi, în Ungaria, moare regina Maria, într-o Lunie³, fără ca soțul ei să știe, fiindcă pe acea vreme știrile se comunicau mult mai greu decât astăzi. De aceea moartea reginei n'a avut niciun efect asupra expediției, care de fapt se terminase în acel timp prin cucerirea Nicopolului Mic⁴. Din această cauză Sigismund I menționează, în diplomele sale, moartea reginei după această expediție și înaintea invaziei lui Vladislav Iagelo, regele Poloniei, în Ungaria⁵.

De acolo, dela Nicopolul Mic, întorcându-se către Ungaria « cu laurii victorioși » și pe când urca cu armata peste vârfurile Carpaților, printre întărituri și poteci închise de o mare cantitate de crengi, Sigismund I a fost atacat la Posada, în județul Mușcel⁶, de « o mulțime de Români », « din desele și întunecatele păduri », « cu lănci aducătoare de moarte și cu săgeți muiate și infectate cu otravă ». Dar scapă prin vitejia lui Nicolae de Gara, banul Dalmației, Croației și Sloveniei, căruia i se dăduse însărcinarea « pentru paza noastră personală, trecerea fără teamă și primejdie a întregii armate », cu trupele sale și cu armele în mâini respingând cu putere « pe numiții Români întinzători de curse » și « și-a dat toată silința să ne apere pe noi cu supușii noștri de blestematele lovituri și dușmănoasele curse ale numiților Români, nu fără moarte »⁷. Bunele rela-

țiuni ce se constată, că au fost după atac, în anii 1395—1397, dovedesc că nu partizanii lui Mircea I cel Bătrân, ci acei ai pretendentului Vlad au atacat pe Sigismund I în prima jumătate a lunii Iunie, căci abia la 21 ale acestei luni îl aflăm cu armata lângă Brașov¹, de unde pleacă spre nordul Ungariei². Prezența sa la 24 și 25 August la Orșova³ n'are nicio legătură cu expediția dela Nicopolul Mic, cum se crede⁴, ci cu expediția, anunțată la 6 Iulie, în contra Banului Bosniei și altor dușmani ai regatului⁵.

La începutul anului 1396 Turcii năvălesc din nou în Țara Românească. Acum, la trei ani după închinarea pretendentului Vlad, și nu în 1394, cum se crede⁶, înving pe Mircea I cel Bătrân la Argeș⁷ și pun domn pe protejatul lor. Eroul dela Rovine se retrage în Oltenia, unde avea mai mulți credincioși și organizează acolo rezistența. În 21 Martie, Vlad domnea în partea țării dela răsărit de Olt. La această dată, Maternus, episcopul Transilvaniei, scrie Si-bienilor, că regele a trimis în anumite și solemne solii la Vlad voievod pe Ioan Tătarul, client al Curții regale, și-i roagă să trimeată un om, care știa limba română (idiomate olachali suffultum), pentru a

nostros sequaces et subditos, de densis et opacis siluis crudeliter feriens insidiabatur, memoratus Nicolaus Banus cum uexillo et compluribus suis me... pro tuicione nostre persone et tocius comitue securiori pertransitu et libera securitate... et prefatos Olahos insidiantes manibus armatis vi repellendo, nos cum nostris subditis a prefatorum Olachorum detestabilibus insultibus et hosticis insidijs non sine interitu... tueri et defensare viriliter satagit ». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, p. 395—396). În altă diplomă Sigismund I scrie, că se întorcea « cu fericit triumf (cum felici Triumpho) » (*Ibidem*, p. 460). Aceste două diplome dovedesc că Sigismund a participat personal la expediție.

¹ F. Zimmermann-K. Werner-G. Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Sibiu, 1902 III, p. 151.

² I. Minea, *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund*, p. 66.

³ Thallóczy Laios, *Mautorat Követjárás Budán 1395-ben*, p. 35.

⁴ I. Minea, *Principatele Române și politica orientală a împăratului Sigismund*, p. 67. Este imposibil ca Sigismund I, care la 18 August se afla la Neugrad, să fi mers în șase zile prin Bulgaria în Țara-Românească « să-și vadă trupele, ce înaintau spre Turnu » și să se fi întors, pentru ca la 24 August să fie la Orșova, « întors din expediția în Țara-Românească ».

⁵ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, XI, 2, pp. 310—311.

⁶ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, p. 457; N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, pp. 299—300.

⁷ Leunclavius, *Historiae musulmanae*, Frankfurt, 1591, p. 319 și *Annales sultanorum othmanidarum*, Frankfurt, 1596, p. 15. J. Leunclavius scrie greșit, că în timp de trei ani Mircea I cel Bătrân ar fi plătit tributul. În acel timp, 1393—1396 a avut lupte cu Turcii în fiecare an. Afirmatia greșită o face și Seadeddin (*Chronica dell'origine et progressi della casa Ottomana*, trad. Vincenzo Bratutti, Viena, 1849, I, p. 165—166).

¹ *Letopisețul Țării-Românești*, ediția St. Nicolaescu, în « Revista pentru istorie, arheologie și filologie », București, 1910 XI, 1, p. 108.

² Georges Sp. Radojčić, *La Chronologie de la bataille de Rovine*, în « Revue historique du sud-est européen », Bucarest, 1928, V, pp. 136—139.

³ I. Dlugosz, *Historiae Polonicae*, Frankfurt, 1711, Lib. X, col. 147.

⁴ I. Minea (*Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund*, București 1919, p. 67) și N. Iorga, (*Istoria Românilor*, III, p. 302 și nota 1), cred greșit, că moartea reginei « a întârziat expediția și poate mai mult participarea personală a lui Sigismund ».

⁵ E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, p. 384, 415.

⁶ B. P. Hașdeu crede greșit, că atacul a fost la muntele Pasărea, în județul Mehedinți. (B. P. Hașdeu, *Istoria critică*, București, 1875, p. 74).

⁷ « Abhincque uersus climata ipsius regni nostri Hungarie cum Palma victoriae regrediendo, dum Alpium cacumina vulgo Pazzata dicta indagibus strictis et semitis, non modica arundine compressis ascendissemus ubi multitudo Olachorum pestiferis iaculis et intoxicatis venenoque infectis sagittis

merge cu Ioan Tătarul la Vlad voievod și să-i comunice acelui trimis, ca în secret și pe ascuns să cerceteze și să afle despre faptele Turcilor și a altor noutăți, pe care ni le veți comunica »¹.

Însă pretendentul Vlad, deși luase domnia cu ajutorul Turcilor, a căutat să obțină și sprijinul lui Vladislav Iagelo, regele Poloniei, care se afla în relații dușmănoase cu Sigismund I². De aceea se închină Polonilor. În 28 Mai 1396, «Vlad, voievodul Basarabiei³, și comite al Severinului (Wlad Woyewoda Bessarabie necnon comes de Severinio) etc. », « în orașul Argeș (in opido Argisch) » dă un hrisov, prin care face cunoscut, că «prea strălucirii principii și domni ai noștrii, domnii Vladislav, rege al Poloniei și principe suprem al Lituaniei și moștenitor al Rusiei etc. și soția sa Hedviga, regina Poloniei și moștenitoare a regatului Ungariei, fica vestitului Ludovic, odinioară rege al Ungariei, pe noi și drepturile noastre de stăpânire le-au susținut și mai ales în așa fel însuși domnii, regele și regina, de curând ne-au dat și ratificat prin scrisorile lor și perpetuu ne-au confirmat voievodatul Basarabiei (Țării Românești) și ținuturile pe care le-am obținut în Ungaria ». De aceea «din știința noastră sigură, din buna credința, fără viclenie și înșelăciune, de acum, prin cuprinsul celor prezente, noi cu toate domeniile și supușii noștri vom fi supușii acelor domni, ai Regelui Vladislav și ai reginei Hedwiga și ai copiilor lor moștenitori, regi și regine ai regatelor Ungariei și Poloniei, și făgăduim, că vom fi vasali perpetui Promițând cu aceeași bună credință însuși domnilor, regelui Vladislav și reginei Hedviga și copiilor lor și moștenitorilor mai sus ziși, că noi, domeniile și supușii noștri deja amintiți, din ziua datei celor prezente ne supunem lor cu credință perpetuă, îi vom ajuta cu sfatul, ajutorul și sprijinul în contra tuturor inamicilor și adversarilor lor, ori când și ori de câte ori vom afla, noi cu toată puterea noastră ne vom împotrivi. Pe inamicii lor nu-i vom primi. Regatele lor și orice posesiuni nu le vom ataca și nu le vom cere fără voia lor și chiar pricinile și neînțelegerile și neajunsurile făcute sau puse la cale, cu vorba și cu fapta, în contra lor de oricari adversari ai lor le vom îndepărta și vom face totul din partea noastră, ca ei să poată avea de pretutindeni slavă și sporirea onoarei și a celor folositoare »⁴. Dar această

închinare nu i-a fost de niciun folos, fiindcă Polonii erau prea departe și preocupați de alte probleme politice. De aceea nu s'a putut menține în domnie, când Mircea I cel Bătrân îl atacă cu ajutorul Ungurilor.

În același an, către sfârșitul verii, pe când «noi », scrie Sigismund I într-o diplomă, «am înaintat cu o armată puternică prin Timișoara către Bulgaria »¹ în contra Turcilor, Stibor, voievodul Transilvaniei, aducând o puternică ceată și o armată de bărbați credincioși negreșit din părțile noastre transilvănene și ostași din alte neamuri ale sale și nobili, având o cohortă personală, formată din o mulțime numeroasă a numitelor neamuri, înarmată îndeajuns cu arme de războiu, înaintând pe o altă cale, prin părțile noastre transalpine (Țara-Românească), unde dușmanul Vlad voievod, care pe atunci fusese introdus și impus la voievodatul numitelor părți transalpine ale noastre (Țara Românească), se afla cu o numeroasă armată de Români și Turci, ieșindu-i în cale și începând cu bărbăție cu acela o mare luptă, nu fără o gravă pierdere a clienților și rudelor și lucrurilor și pericolul morții și stând la dreapta a Celui Prea Înalt, l-a învins în mod triumfal și l-a întrecut pe numitul Vlad voievod în lupta personală dată și între cele două armate, a pus capăt îndrăzelii aceuia, punându-l pe fugă pe el și pe partizanii săi. Care Vlad, pretinsul voievod, chiar în acel loc într'adevăr a fost grav rănit »². După alungarea acestui pretendent, Stibor, voievodul Transilvaniei, s'a dus la Nicopolul Mare, unde se afla regele Sigismund I cu cealaltă armată³.

¹ În 13 August era la Orșova (Pesty-Ortvay, Oklevélek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez, Pojon, 1896, I, p. 263). Iar în 18 August îl aflăm «în regatul nostru al Bulgariei, aproape de Neugrad ». (E. Hurmuzaki-N. Densușeanu, Documente, I, 2, pp. 378—380).

² «...valido instaurato exercitu, nosque per Themeswar versus Bulgariam castra metati fuimus, prenominate vero dominus Styborius Wayvoda, aggregato virorum fidelium, videlicet parcium nostrarum transilvanarum et aliarum suarum gencium militancium et nobilium valido cetu et agmine, proprium vexillum numerosa multitudo dictarum gencium armis bellicis suffultum sufficienter habens, per reliquam viam, utpote per partes nostras transalpinas, castra metatus, ubi iniquus Wlad Wayvoda, protunc per dictos Turcos ad Wayvodatum dictarum parcium nostrarum transalpinarum intrusus fuerat et promotus, cum copiosa cohorte Walachorum et Turcorum versabatur, eadem in obviam veniens, cum quo magnum prelium, non sine gravi suorum clientum et proximorum ac rerum dispendio et mortis periculo viriliter committendo, destituit Altissimi eidem assistente, dictum Wlad Wayvodam in personali pugna utrimque commissa devicit triumphaliter et superavit, eius protervie cornu subpeditavit ipsum cum suis sectatoribus in fugam convertendo. Qui quidem Wlad, pretensus Wayvoda, ibidem fuit acriter vulneratus » (E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 2, p. 1824).

³ Ibidem.

¹ E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, p. 6.

² E. Hurmuzaki-N. Densușianu, Documente, I, 2, pp. 384, 388, 396, 415.

³ Polonii numeau Țara-Românească Basarabia, după ținutul cu acel nume dela sudul Moldovei și Basarabiei de astăzi, pe care îl stăpâneau Muntenii. (B. P. Hașdeu, Istoria critică a Românilor, pp. 61—83).

⁴ E. Hurmuzaki-N. Densușianu, Documente, I, 2, pp. 374—375.

Mircea I cel Bătrân ia și el parte la expediția în contra Turcilor, nu ca pribeag, cum se crede ¹, ci ca Domn al Țării-Românești ². Cu 1000 oameni din armata sa face recunoașteri și aduce știri foarte prețioase privitoare la armata turcă ³. A cerut să înceapă el atacul, dar ducele Burgundiei s'a opus. Poate că Turcii ar fi fost învinși, dacă Ștefan, despotul Serbiei, nu venea în ajutorul lor ⁴. În 28 Septemvrie 1396 creștinii sunt învinși ⁵. Regele Sigismund I scapă cu fuga pe Dunăre și Marea Neagră la Constantinopol ⁶ și de acolo prin Dalmatia și Croația se întoarce în Ungaria ⁷, pe la începutul anului 1397 ⁸.

După aceasta strălucită victorie, Turcii reiau ofensiva și dau ajutor pretendentului Vlad, ca să reia domnia, mai înainte de întoarcerea regelui Sigismund I în Ungaria ⁹. Însă Mircea I cel Bătrân cere ajutor dela aliații săi Unguri. Stibor, voievodul Transilvaniei, care avea însărcinarea să apere regatul în lipsa regelui ¹⁰, «strângând o mare armată de bărbați înarmați, nobili și ostași», a trecut munții Carpați probabil pe la Turnul Roșu și a atacat pe pretendentul Vlad la Argeș. Acesta scapă cu fuga și se îndreaptă spre răsărit către Târgoviște. Dar, ieșindu-i în cale trupele lui Mircea I cel Bătrân, s'a închis și întărit în cetatea Dâmbovița. Deaceea Stibor, voievodul Transilvaniei, «a înaintat în Țara-Românească până la cetatea numită Dâmbovița și a asediat cu trupele sale numita cetate, în care zisul Vlad voievod fiind împins și fugărit, și o asedie cu stăruință acea cetate cu trupele sale atâta timp, până ce în fine numitul Vlad voievod ieși din cetatea menționată fiind constrâns și forțat de însuș domnul Stibor, care l-a înfruntat. Și ieșind, de acolo cu soția, copiii și toată familia, a predat cu totul însuș cetatea Dâmbovița în mâinile și supunerea noastră», scrie

Sigismund I într'o diplomă. «Și scoțându-l din numita cetate pe acel Vlad voievod, care s'a întors la supunerea și credința noastră, l-a adus și prezentat în fața strălucirii noastre, pentru a primi mila și iertare de cele făptuite. În care asediu al cetății chiar, cu multă vărsare de sânge, cu ucideri ale ostașilor săi, ale clienților și altor credincioși ai maiestății noastre», Stibor «s'a arătat vrednic» ¹. Deaceea în 8 Dechemvrie 1397 Sigismund I regele Ungariei răsplătește pe Stibor, voievodul Transilvaniei și comite de Pojoni și Solnoc, pentru faptele lui vitejești ².

Pretendentul Vlad, fiind dus prizonier în Ungaria, a isbutit să strice relațiunile politice, făcându-l pe Sigismund I să creadă, că nu el, ci Mircea I cel Bătrân l-a atacat la Posada. Deaceea, în diploma din 12 Iulie 1408 Sigismund I scrie, că «mulțimea Românilor a fost condusă de însuș Mircea Voievod, întors la vechea necredință și ingratitude» ³, acuzație ce se menține și în 23 Iunie 1438, în timpul domniei regelui Albert, urmașul său ⁴.

La cetatea Dâmbovița din județul Dâmbovița era vama Dâmbovița.

Documentele ne arată, că cetatea Dâmbovița și vama Dâmbovița se aflau în acelaș loc, între Rucăr și Târgoviște, la trecerea peste râul Dâmbovița. În anii 1416—1418, pe când Mircea I cel Bătrân trăia, fiul său Mihail Voievod, pe care îl asociază la domnie ⁵, printr'o poruncă, fără dată, scrie «slugilor domnii mele din cetatea Dâmbovița (УТ ДѢБОВИЦѢ

¹ N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, p. 304.

² K. Fr. Neumann, *Reisen des Johannes Schiltberger in Europa, Asia, Africa von 1394 bis 12 zum ersten Mal nach der gleichzeitigen Heidelberger Handschrift herausgegeben und erläutert*, München, 1859, p. 52.

³ Recunoaștere a făcut și a adus știri și Ioan Maroth (Șt. Katona, *Historia critica regum Hungariae*, IV, p. 427; E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, pp. 431—432), pe care în 17 Februarie 1401 îl aflăm ban de Machowa (*Ibidem*, p. 417).

⁴ K. Fr. Neumann, *Reisen des Johannes Schiltberger*, pp. 52—53.

⁵ N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, Gotha, 1908, I, p. 294.

⁶ K. Fr. Neumann, *Reisen des Johannes Schiltberger*, pp. 53—54.

⁷ E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, pp. 377—378, 388, 416, 460 și 640.

⁸ N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, p. 296.

⁹ E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 2, p. 1825.

¹⁰ *Ibidem*.

¹ «...dominus Styborius, aggregato magne pluralitatis cetu virorum armigerorum, nobilium et militarium, in dictas partes transalpinas usque ad castrum Dombovicha vocatum castra metatus est, et dictum castrum in quo predictus Wlad Wayvoda impulsus erat et affugatus, cum suis gentibus obsedit, et tandiu in obsidione ipsius castri perseverando gentes suas reliquit, donec prefatus Wlad Wayvoda coactus et compulsus de dicto castro per ipsum dominum Styborium exceptus et abinde, simul cum coniuge, nec non prolibus et tota familia egressus, ipsum castrum Dombovicha manibus et dicioni nostre penitus resignavit et eunden Wlad Wayvodom'a dicto castro excipiendo, ad obedienciam et fidelitatem nostram conversum, in nostre claritatis conspectum adduxit et presentavit, misericordiam et gratiam de commissis propicius recepturum. In qua eciam obsidione castri, multa sanguinis effusione interempcionibus suorum militarium, clientum et aliorum, fideles nostre maiestati exhibuit famulatus». (*Ibidem*, p. 1825).

² *Ibidem*, pp. 1822—1826.

³ «...in Alpibus Pazata... multitudo Wlachorum per ipsum Merche Waiwodam in pristinae infidelitatis, ingratitude vique viam relapsam». (E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente*, I, 2, p. 460).

⁴ «in Alpibus Pazata dictis... multitudo Walachorum per ipsum Merche Waywodam in pristinae infidelitatis, ingratitude vique vitium relapsam» (*Ibidem*, pp. 640—641).

⁵ Alex. A. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea cel Bătrân până la Vlad Țepeș*. București, 1925, I, pp. 6—7.

рѣдѣ) și vameșilor dela Rucăr și dela Bran și astfel vă poruncește domnia mea, să nu vă atingeți de Brașoveni și să nu-i prădați, ci să le luați vama dreaptă și, mai mult încă, să fiți îngăduitori cu ei. Și pentru bucățile de postav, de va fi călțuni tăiați sau câte trei-patru coți, să nu-i vămuiți, ci să umblați drept și să trăiți frumos și bine cu ei, ca să nu se mai plângă de voi părintelui domniei mele, ca până acuma, sau domnii mele, căci de voi mai auzi niscaiva vorbe dela părintele domnii mele, din pricina vorbelor voastre, domnia mea are să facă mare rău celui ce îi va fi supărat pe nedrept, măcar cât un fir de păr»¹.

Acest document este foarte important, căci el dovedește, că în secolul al XV-lea cetatea Dâmbovița se afla pe drumul comercial Brașov—Bran—Câmpulung—Târgoviște—Brăila, dincoace de Rucăr și că acolo, la cetatea Dâmbovița, era vama Dâmbovița. Între Rucăr și Târgoviște drumul comercial trece râul Dâmbovița în două locuri, la Dragoșlave, în județul Mușcel, și la Gemenea în județul Dâmbovița, unde se află ruinele cetății. Prin aceasta se înlătură părerea acelor, cari cred încă, că cetatea Dâmbovița se află la București² sau între Târgoviște și București³ și în special părerea lui N. Iorga, care a scris: «O cetate dâmbovițeană în munți nu e admisibilă; acolo sus era numai o vamă»⁴.

Alte documente precizează, că cetatea Dâmbovița și vama Dâmbovița se aflau în partea de apus a Târgoviștei, pe drumul comercial către Brașov. Astfel Mircea I cel Bătrân, în 6 August 1413⁵, Radul II Pleșuvul în 21 Noemvrie 1421⁶, Dan II în 23 Octomvrie 1422⁷, 10 Noemvrie 1424⁸ și 30 Ianuarie 1431⁹ și Vlad I Dracul în 8 Aprilie 1437¹⁰, în privilegiile comerciale ce acordă Brașovenilor, stabilesc taxele vamale, ce plăteau, la întoarcere, la Brăila, Târgșor, Târgoviște și Dâmbovița. În aceste privilegii, scrise în limba slavă, se spune că vama

se află «la Dâmbovița (на Дѣбовицѣ)»¹. Numai în privilegiul din 10 Noemvrie 1424, scris în limba latină, se afla scris: «in Dâmbovița (in Domboycha)»² adică în cetatea Dâmbovița³. Această specificare se află și în unele documente scrise în limba slavă. Astfel Dan II, într-o poruncă către Brașoveni, fără dată, stabilește: «vama în Dâmbovița (вѣма въ Дѣбовицѣ) dela un car 1 pește, dela un ham 1 ducat, dela o povară 3 bani, dela pedestru 1 ban. Iar voi, vameșilor din Dâmbovița (вѣмешѣ въ Дѣбовицѣ) de altă marfă să vă feriți și să nu îndrăzniți a le lua vamă, nici dela postav, nici dela fier, nici dela funii, nici dela in, nici dela cânepă, nici dela pânză, nici dela sabie, nici dela orice altă marfă; numai dela porci, și dela oi, și dela caii ce-i duc spre vânzare, pentru acestea vamă să luați, dar de altă marfă să vă feriți»⁴. Printr-o altă poruncă, fără dată, Dan II scrie «vameșilor din Dâmbovița (вѣмешѣмъ въ Дѣбовицѣ)», ca «ori câți Brașoveni vor avea să treacă pe acolo, să nu le luați mai mult decât: dela un car, câți cai atâția bani, și dela fiecare car un pește, dela un cal citov⁵ 1 ban și dela un cal încărcat 3 bani, iar mai mult să vă feriți, nicio vamă să nu aibă»⁶.

În acel secol drumul comercial nu trecea pe la răsărit, cum trece astăzi, ci pe la apusul cetății, dealungul râului Dâmbovița. Printr-o poruncă, fără dată, Radul II Pleșuvul scrie vameșului⁷ Ale-

¹ Ibidem.

² I. Bogdan, *Documente*, I, p. 26; E. Hurmuzaki-N, Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 13.

³ Ar mai fi două interpretări: în râul Dâmbovița, ceea ce este o imposibilitate, sau în județul Dâmbovița, dar nu se lua vamă în județ.

⁴ I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 17—19; Gr. G. Tocilescu, 534 *documente*, pp. 15—16.

⁵ Un cal neîncărcat. (I. Bogdan, *Documente*, I, p. 396).

⁶ I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 27—28; Gr. G. Tocilescu, 534 *documente*, p. 21.

⁷ În documentele interne din secolul al XV-lea, este întrebuințat, în Țara-Românească, cuvântul царина (vamă). Astfel Mircea I cel Bătrân întărește m-rii Tismana stăpânirea peste «Bistrița cu vamă (Бистрица съ царина)» (Arh. Stat. Buc., Secț. ist., Tismana, org. slov.; St. Nicolaescu, *Documente inedite dela Mircea cel Bătrân*, București, 1936, pp. 36—38, traduce greșit царина prin țarină; P. P. Panaitescu, *Documentele Țării-Românești, Documente interne*, 1369—1490, București, 1938, I, pp. 88—89), iar Dan II, în 5 August 1424, i-o confirmă: «Bistrița cu vama (Бистрица съ царина)» (Arhiv. Stat. Buc., secț. ist., Tismana, VII, 3, orig. slav.; B. P. Hașdeu, *Arhiva Istorică a României*, București, 1862, I, pp. 19—21; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 135—139). Dela cuvântul царина (vamă) derivă cuvântul царинарно (vameș), prescurtat царю. Traducerea acestui cuvânt prescurtat prin țar (Jireček, *Archiv für slavische Philologie*, vol. XIX, p. 609; I. Bogdan, *Documente*, I, pp. XXVIII și 14; Gr. G. Tocilescu, 534 *documente*, pp. 12—13), este o greșală. De altfel cuvântul царъ are vocativul în Σ. În textele sârbo-croate cuvântul царина înseamnă, ca și azi la Sârbi și Croați, taxă de vamă. Din acest cuvânt s'a format în vechime cuvântul

¹ I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării-Românești cu Brașovul și cu Țara-Ungurească în sec. XV și XVI*, 1413—1508, București, 1905, I, pp. 6—7; Gr. G. Tocilescu, 534 *Documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova, privitoare la legăturile cu Ardealul*, 1346—1603, Viena, 1905—1906, pp. 7—8.

² Vezi mai sus, p. 29.

³ N. D. Popescu, *Schițe din viața și rezumat din faptele lui Ștefan cel Mare*, în «Calendarul pentru toți fii României». București, 1904.

⁴ N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, p. 23.

⁵ I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 3—6; Gr. G. Tocilescu, 534 *documente*, pp. 4—6.

⁶ Ibidem, pp. 11—13; Ibidem, pp. 10—11.

⁷ Ibidem, pp. 15—17; Ibidem, pp. 13—15.

⁸ Ibidem, pp. 21—27; Ibidem, pp. 18—20.

⁹ Ibidem, pp. 32—36; Ibidem, pp. 23—27.

¹⁰ Ibidem, pp. 71—73; Ibidem, pp. 53—55.

xandru: «ori cine ția va fi vameș în Rucăr, poruncește-i să ia vamă, precum e obiceiul, iar altfel să nu îndrăznească a face. Și cine va fi vameș sub Dâmbovița (под Дамбовица) și acela tot așa să le ia»¹. «Sub cetate» nu putea să fie în partea de răsărit, unde terenul se înalță din ce în ce mai mult, ci în partea de apus a cetății Dâmbovița, unde terenul se lasă în jos până în râul Dâmbovița. Pe acolo a fost vechiul drum până în secolul al XIX-lea².

Faptul că cetatea Dâmbovița se afla pe drumul comercial, care trecea pe la Câmpulung spre Târgoviște, înlătură părerea lui C. Rădulescu-Codin, care a identificat cetatea Dâmbovița cu cetățuia lui Negru-Vodă, dintre Cetățeni și Stoenesti, din județul Mușcel³.

Cetatea Dâmbovița și vama Dâmbovița nu se aflau pe drumul comercial Bran—Rucăr—București—vadul Dunării.

În privilegiul comercial acordat Brașovenilor, în 10 Noembrie 1424, Dan II scrie, că «Brașoveanul, care va vrea să meargă la vadul Dunării, ca să treacă cu marfa, să dea vamă numai la Rucăr și la vad, iar (într'alt loc) nicăeri în țara domniei mele»⁴. Reînoid privilegiul comercial, în 30 Ianuarie 1431, Dan II precizează și mai mult: «Și trecând Brașovenii peste Dunăre cu marfa, fie la Dârstor, fie la Giurgiu sau la Nicopol, să dea dela o sută trei și, întorcându-se la Rucăr, dela o sută trei»⁵.

Aceste două documente dovedesc, că cetatea Dâmbovița și vama Dâmbovița nu se aflau pe drumul comercial Bran-Rucăr-București, de unde se ramifica către Silistra, Giurgiu și Turnul Măgurele. Ele înlătură părerea acelor, cari cred, că cetatea Dâmbovița se afla pe dealul Orășii, la Podul Dâmbovița, între Rucăr și Bran⁶, sau la București⁷, sau mai jos de București,

царинарь, care înseamnă vameș. Aceste cuvinte în scriere apar prescurtate: царна în loc de царина și царю în loc de царинарь, ca бѣ și бѣгъ în loc de вогъ și га în loc de господа (Ilie Bărbulescu, Studii privitoare la limba și istoria Românilor București, 1902, pp. 109—110).

¹ I. Bogdan, Documente, I, p. 14; Gr. G. Tocilescu, 534 documente, pp. 12—13.

² Vezi mai sus, p. 27.

³ C. Rădulescu-Codin, Muscelul nostru, Câmpulung, 1922 p. 22.

⁴ I. Bogdan, Documente, I, pp. 21—27; Gr. G. Tocilescu, 534 documente, pp. 18—20.

⁵ Ibidem, pp. 32—36; Ibidem, pp. 23—27.

⁶ Al. Lapedatu, Două vechi cetăți românești, Poenarii și Dâmbovița, p. 178; D. Caselli, Cum au fost Bucureștii odinioară, pp. 7—8.

⁷ Gr. G. Tocilescu, Bucureștii sau Cetatea Dâmboviței, pp. 6—24 și Manual, p. 143; G. I. Ionescu-Gion, Istoria Bucureștilor, pp. 16—25; N. Iorga, Istoria Românilor, III, p. 237 și Istoria Bucureștilor, p. 23; Dr. I. Minea, Relațiile politice dintre Țara-Românească și Unguri, p. 11—32 nota 1.

pe drumul către Giurgiu¹, sau că ar fi fost două cetăți, una la Podul Dâmboviței, în județul Muscel, și alta în București, în județul Ilfov². Însă cetatea dela Podul Dâmboviței este numită cetatea Neamțului, fiind construită de Cavalerii Teutoni³ sau Nemți, cum le-a zis poporul, cărora Andrei II, regele Ungariei, le dăruiește, în 1211, Țara Bârsei⁴, iar în 1222 și teritoriul dela sudul Carpaților, spre răsărit de o linie, care se cobora dela izvorul râului Bârsa până la Dunăre și apoi pe acest râu până la râul Siret și de acolo până la Carpați, la cetatea Cruceburg⁵. Identificarea Cetății Dâmbovița cu Bucureștii, se bazează, după cum am văzut⁶, pe o interpretare greșită a cronicelor. În documentele din secolul al XV-lea nu se face niciodată o asemenea confuzie și nici nu se arată, că ar fi fost în acel timp la sud de București, spre Giurgiu și nici că ar fi fost două cetăți Dâmbovița, ci că a fost o singură cetate Dâmbovița, între Câmpulung și Târgoviște.

Cetatea Dâmbovița scaun domnesc

În secolul al XV-lea Domnul Țării-Românești n'avea o singură reședință domnească, ci două: Argeș și Târgoviște în prima jumătate și Târgoviște și București în a doua jumătate a secolului, cu caracter permanent și altele cu caracter temporar de o durată mai lungă sau mai scurtă. O reședință domnească cu caracter temporar, dar cu o durată mai lungă a fost Gherghița, unde aflăm scaunul domnesc al lui Vladislav II în 30 Septembrie 1451⁷ și 2 August 1453⁸, Vlad II Țepeș în 25 Mai 1458⁹, Radul III cel Frumos în 25 Ianuarie 1471¹⁰, 16¹¹ și

¹ I. Donat, Bucureștii și Cetatea Dâmboviței, în «Revista Bucureștii» citat de St. Nicolaescu, Istoricul orașului București, 1939, p. 7.

² Al. Lapedatu, op. cit., pp. 178—180.

³ I. Pușcariu, Cetatea Neamțului dela Podul Dâmboviței în Muscel, în Analele Academiei Române, seria II, Tom. XXX, București, 1907, pp. 111—115 și extras, pp. 1—5.

⁴ E. Hurmuzaki-N. Densusianu, Documente privitoare la istoria Românilor, București, 1887, I, 1, pp. 56—58.

⁵ Ibidem, pp. 74—76.

⁶ Vezi mai sus, p. 29—30.

⁷ Acad. Rom., Msse., LXXVI, 23, copie slavă; P. P. Panaitescu, Documente, I, pp. 227—228.

⁸ Arhiv Stat. Buc., secț. ist., Dintr'un lemn, VII, 1, orig. slav.; P. P. Panaitescu, Documente, I, pp. 232—234.

⁹ I. Bogdan, Documente, I, pp. 319—320; E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, p. 49.

¹⁰ Acad. Rom., Msse., XC, 1, orig. slav.; F. Venelin, Благо-Българския на Дико-Славянския Ирамоты, St. Peterburg, 1840, pp. 95—96; P. P. Panaitescu, Documente, pp. 273—274.

¹¹ Arhiv. Stat. Buc., secț. ist. Episcopia Râmnic, CI, 1, orig. slov.; P. P. Panaitescu, Documente, I, pp. 278—279.

28 Iulie 1472¹, Basarab III cel Bătrân Laiotă în 16 Ianuarie², 28 Februarie³ și 4 Iulie 1476⁴ și Basarab IV cel Tânăr Țepeluș în 23 Martie 1482⁵. Deaceia N. Iorga a scris, că « Gherghița este o veche reședință a țării din secolul al XV-lea⁶. În 19 Martie 1534 Vlad VI Vintilă Voievod arată, că Gherghița este oraș domnesc⁷. În 19 Mai 1765 Ștefan Mihail Racoviță Voievod închină biserica domnească din Gherghița bisericii Sf. Ștefan din București⁸. O altă reședință domnească cu caracter temporar și de o durată mai scurtă, a fost cetatea Giurgiu, unde aflăm pe Mircea I cel Bătrân în 13 Mai 1403⁹, 11 Mai 1409¹⁰ și 10 August 1411¹¹. În 17 Martie 1517 Basarab V Neagoe Voievod, dând voie Brașovenilor să facă comerț în Târgoviște, Câmpulung și Târgșor, adaugă :

« în aceste mai sus zise trei scaune (на тѣхъ мѣстехъ три стола) să negiătorească Brașovenii și bătrânii Bârseni »¹².

Cetatea Dâmbovița, fiind așezată într'un punct strategic și într'o pitorească poziție, a fost și ea reședință domnească cu caracter temporar. Lui Vlad II Țepeș i-a plăcut să stea în acest scaun domnesc, construind un palat și o biserică. În 13 Iunie 1458 el scrie Brașovenilor de « lângă râul apei Dâmbovița (iuxta fluvium aque Domboviche) », făcân-

du-le cunoscut că trimite pe Petru Sor în solie la Brașov¹. Probabil că pe atunci palatul domnesc și biserica erau în construcție. Peste doi ani erau terminate, căci în 4 Iunie 1460 le scrie Brașovenilor « din cetatea râului Dâmbovița (ex castro fluvii Dombovicha) », făcându-le cunoscut că trimite pe Voicu Dobrița, consilierul său special, pentru a cere pe pribegii și adversarii săi, cari voiesc să i se supună. ². În 10 August acelaș an, tot « din cetatea Dâmbovița (ex castro fluvii Dombovicha) » intervine pe lângă Brașoveni într'un proces pentru niște porci vânduți ³.

Când însă Vlad II Țepeș stă în cetatea București, citează acea cetate cu numele ei. Astfel, în 20 Septembrie 1459 « în cetatea București (въ градъ Букѹреци) », întărește lui Andrei, Iova și Drag stăpânirea peste părțile lor de moșie din Ponor, cumpărate ⁴, iar în 10 Februarie 1461, « din cetatea București (с градъ Бѹкѹреци) » întărește lui Bâra și Boda stăpânirea peste satul Glodeni, căci jumătate era veche moșie, iar jumătate era cumpărată ⁵. Această deosebire, așa de clar specificată, este o nouă dovadă, că în București nu era cetatea Dâmbovița, ci cetatea București și confuzia făcută trebuie părăsită.

Cetatea Dâmbovița, scaunul domnesc al lui Radul III cel Frumos, cucerită de Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei

Deși nu s'a găsit până acum niciun act scris de Radul III cel Frumos în cetatea Dâmbovița, totuș el a stat acolo, deoarece analele și cronicile moldovenești numesc cetatea Dâmbovița scaun domnesc ⁶. Cronicarul polon Martin Cromer arată, că « Dâmbovița era cetatea cea mai de frunte « (Dambroviciam arcem primariam) » a lui Radul III cel Frumos⁷. Deaceia, când a început lupta cu Ștefan cel Mare,

¹ Acad. Rom., Msse. 5235, ff. 75—77, copie slavă; N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, București, 1904, VII.p. 269; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 279—280.

² I. Bogdan, *Documente*, I, p. 331; E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 87.

³ *Ibidem*, pp. 331—332; *Ibidem*, pp. 87—88.

⁴ J. Venelin, pp. 118—119; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 297—298.

⁵ Arh. Stat. Buc., sect. ist., Snagov, II, 1, orig. slav.; L. Miletici și I. Agura, *Два Романтѣ и тѣхната славянскѣ писмености*, Sofia, 1893, pp. 128—129; P. P. Panaitescu *Documente*, I, pp. 321—327.

⁶ « Gherghița, einer alten Landesrezidenz aus dem 15. Jahrhundert ». (N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, Gotha, 1910, III, p. 317).

⁷ Arhiv. Stat. Buc., sect. ist., Mitropolia București, VI, 1, orig. slov.

⁸ *Ibidem*, VI, 37, orig. rom.

⁹ E. Hurmuzaki-Dr.-E. Kaluzniacki, *Documente*, I, 2, p. 824.

¹⁰ Arh. Stat. Buc., Sect. ist., orig. slov.; J. Venelin, pp. 18—19; B. P. Hașdeu, *Arhiva Istorică*, I, 1, p. 97 cu data 6907 (1399); L. Miletici și I. Agura, pp. 119—121; Dinu Arion, *Din hrisoavele lui Mircea cel Bătrân*, București, 1930, pp. 119—120; St. Nicolaescu, *Documente inedite dela Mircea cel Bătrân*, București, 1936, pp. 19—21; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 104—107.

¹¹ E. Hurmuzaki-Dr.-E. Kaluzniacki, *Documente*, I, 2, pp. 825—826. Scrisoarea lui Mircea I cel Bătrân către Vladislav Iagelo, regele Poloniei, n'are dată. S'a stabilit însă că a fost scrisă în 1411 (I. Minea, *Principatele Române și politica orientală a împăratului Sigismund*, p. 123, nota 2).

¹² Gr. G. Tocilescu, 534 documente slavo-române, pp. 261-264.

¹ I. Bogdan, *Documente*, I, p. 320; E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 49.

² *Ibidem*, pp. 320—321; *Ibidem*, p. 56.

³ *Ibidem*, pp. 322; *Ibidem*, p. 57.

⁴ Acad. Rom., Msse., CLXX, 2, orig. slav.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 240—242; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 7—8.

⁵ Acad. Rom., Msse., 5236, ff. 64—65; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 244—245; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 8—9.

⁶ I. Bogdan, *Vechile cronici moldovenești până la Urechia*, București, 1891, pp. 146 și 195; *Cronici inedite atingătoare de istoria Românilor*, București, 1895, pp. 39 și 54 și *Letopisețul lui Azarie*, în *Analele Academiei Române*, seria II, București, 1909, Tom. XXXI, pp. 148—149 și 184; M. Kogălniceanu, *Cronicile Romaniei seau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, a doua edițiune, București, 1872, I, pp. 158—159; C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă (1359—1595)*, București, 1916, p. 53—55.

⁷ Martin Cromer, *De origine et rebus gestis Poloniarum*, Lib. XXVIII, Coloniae Agripinae 1589, p. 413.

domnul Moldovei, și-a așezat familia și toate averile în cetatea Dâmbovița, crezând că acolo sunt în deplină siguranță, mai ales că era în relațiuni foarte bune cu Ungurii ¹.

Letopisețul moldovenesc dela Bistrița scrie, că în anul 6981 (1473), după ce Ștefan cel Mare a bătut pe Radul III cel Frumos la Cursul Apei, în zilele de 18—20 Noemvrie, « Sâmbătă spre Duminecă lăsa Radul voievod toate ale sale în tabără și fugi cu toată oștirea sa în scaunul său numit Dâmbovița (къ настолнѣн градъ скон нарицаемѣн Дѣмбовица). In 23 sosi Ștefan voievod cu toată oștirea sa și impresură cetatea Dâmbovița (и вксамѣ градъ Дѣмбовица). Radul voievod fugi în aceeași noapte din cetate (изъ града). In 24 ale aceleiași luni, într-o Miercuri, luă Ștefan voievod cetatea și intră într'însa (прѣѣтъ Стефанъ коюкода градъ и кѣнде къ нѣм) și luă pe doamna lui Radul voievod și pe fica lui, unica sa fiică și toate comorile lui și toate hainele lui și petrecu acolo 3 zile în veselie și apoi se întoarse la scaunul său la Suceava » ². « Pe Băsărab îl lăsa să domnească în Țata Muntenească și domni o lună, iar Radul voievod fugi la Turci și luând cu sine 15.000 Turci, îl lovi pe Băsărab într-o Joi, Decemvrie 28, și-l birui pe Băsărab împreună cu toate oștile lui » ³. Aproape la fel povestesc Analele

Putnene ¹ și Cronica Moldo-Polonă ². Însă Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă atribuit de unii lui Grigore Ureche ³, iar de alții lui Simion Dascalul sau lui Grigore ⁴ Ureche și Simion Dacalul ⁵, adaugă: « Însă Ștefan-Vodă, dacă au sosit la scaunul său la Suceava, au trimis la craiul leșesc soli, vestindu-i de războiu cu noroc, ce au făcut împotriva Radului Vodă, fălindu-se că și cetatea și scaunul Dâmbovița, cu toată averia i-au luat, dimpreună și doamna și fica sa. Și au trimis și la craiu din dobânda sa, nu pentru că doară au fost dator să-i trimeată, cum zic unii, că au fost supus Leșilor, ci pentru ca să-l aibă prietin la nevoe și la treabă, că aceia de-i va veni asupra, cum s'au și tâmplat, că atunciși i-au venit veste, cum Radul-Vodă au intrat în Țara Muntenească cu oaste turcească și aciași au trimis alți soli de au poftit oaste într'ajutor împotriva Radului Vodă » ⁶.

Aceste ultime știri sunt luate din cronicarii poloni. Ioan Dlugosz scrie la anul 1474: « Pe când Casimir, regele Poloniei, sta în orașul Visliției, au venit la el Sâmbătă după Bobotează soli distinși ai lui Ștefan, voievodul Moldovei, Ștefan Turculeț și alții, prin cari l-au înștiințat, că au scos din domnie pe Radul, voievodul Țării-Românești, dușmanul său, care luase tronul chiar cu ajutorul Turcilor și pe soția sa cu două fete ⁶ și tot tezaurul și le-au adus din cetatea Dâmbovița (în castro Dabrouicza), unde fugise Radul și de unde pe ascuns scăpase și a luat în stăpânire cea mai mare parte din posesiunile lui. Drept mărturie a tuturor acestea au prezentat regelui Casimir, Duminecă 16 Ianuarie, 28 steaguri luate dela dușman. Însă după aflarea unei așa de mari știri și bucurie, după trei zile sosind pe neașteptate un alt sol, a produs mâhnire, comunicând regelui Casimir, că Radul, voievodul Țării-Românești, dându-i ajutor Turcii, a reluat Țara-Românească și cetățile fiind cucerite, a omorât pe părcălăbii cetăților, pe cari îi pusese Ștefan, și că a devastat cu foc în cea mai mare parte pământul moldovenesc și cerând ca să ajute cu armata polonă pe Ștefan, voievod, care fusese răzbit în luptele sale » ⁷. Casimir IV, regele

¹ Încă dela începutul domniei, Radul III cel Frumos încheie pact cu Ungurii, după cum arată Albert de Istenmezo, vice-comite al Secuilor, într-o scrisoare către Brașoveni și castelanii dela Bran din 15 August 1462 (E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 58). La începutul anului 1463, Radul III cel Frumos comunică lui Ioan de Pongracz de Dengelegh știri despre Turci (*Ibidem*, p. 59). In 31 Iulie 1468 Matei Corvin, regele Ungariei, scrie « credinciosului nostru, strălucitului și slăvitului Radul voievodul Țării-Românești (fidei nostro spectabili et magnifico Radwl Wayvode transalpino) », ca să nu mai judece pe Brașoveni în țara lui (*Ibidem*, pp. 68—69). In 18 Februarie 1470 Radul III cel Frumos amenință pe Brașoveni că-i va pări la Maiestatea Sa regele (ad-regem (=Regiam) Maiestatem, că dau lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, arme și-i țin spioni (*Ibidem*, pp. 75—76). In 6 Martie același an însă le scrie, că « a venit acum dela domnul craiul un boier anume Peșciani Mihai și ne-am învoit după vorba domnului craiului; că nici eu nu voiam să calc vorba domnului craiului, ci (voiam) să rămăie obiceiul, cum a fost și mai înainte: să umble săracii mei slobozi la voi și ai voștri tot slobozi ori unde în țara mea. Și vă dau această carte sub pecetea mea ». « Dați-mi dar și voi cartea voastră sub pecetea orașului » (I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 107—109; Gr. G. Tocilescu, 534 documente, pp. 76—77). In urma acestei împăcări el le scrie, făgăduindu-le bună prietenie și le cere stiri despre voievodul Ardealului, despre Ștefan cel Mare și despre Secui (E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, pp. 78—79). In același an, intervenind pentru niște pribegi, le scrie: « eu sunt sluga craiului și slujesc craiului și sfinței coroane cu toate slugile (mele) » I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 110—111; Gr. G. Tocilescu, 534 documente, pp. 78—79.

² I. Bogdan, *Cronici inedite*, pp. 39—40 și 53—54.

³ *Ibidem*, pp. 40 și 54.

¹ I. Bogdan, *Vechile cronici moldovenești până la Urechia*, pp. 146 și 195—196.

² *Ibidem*, pp. 176 și 226 și *Cronici inedite*, p. 123.

³ M. Kogălniceanu, *Cronicile Romaniei seau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, I, p. 159.

⁴ C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldaviei până la Aron-Vodă*, pp. 54—55.

⁵ C. C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă (1359—1595)*, întocmit de Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascalul, ediția III, pp. 36—38.

⁶ Letopisețul moldovenesc, după cum am văzut, precizează, că Radul III cel Frumos a avut o singură fiică.

⁷ I. Dlugosz, *Historia Polonicae*, Lipsie, 1712, Lib. XIII, p. 507, col. II.

Poloniei, trimite în ajutor armata din Podolia sub comanda lui Mihail Buciățchi, căpitanul din Sniatin. În același timp a trimis pe Dobeslav Vissoveca, castelanul Belzului, și pe Egidie Suhodolechi, ca să împace pe cei doi Domni, fiindcă avea nevoie de ajutorul lui Ștefan voievod, domnul Moldovei, în contra regelui Ungariei. Însă Ștefan cel Mare n'a primit să se împace, deoarece Radul III cel Frumos «dăduse toate cetățile în mâinile Turcilor»¹. Aproape la fel scrie și Martin Cromer².

Gh. Șincai, care a utilizat aceste izvoare, precizează, că cetatea Dâmbovița n'a fost la București³. Totuși istoricii de mai târziu au crezut, că cetatea Dâmbovița unde a fugit Radul III cel Frumos, după lupta dela Cursul Apei, și de unde a luat Ștefan cel Mare pe soția și fiica celui învins, ar fi Bucureștii⁴. Atâta timp cât documentele din secolul al XV-lea nu erau cunoscute, o asemenea părere putea fi acceptată. Astăzi însă, când se cunosc multe documente din acel secol și se constată, că în afară de scaunul domnesc cu caracter permanent, Târgoviștea, mai erau și alte scaune domnești, cu caracter temporar. identificarea trebuie părăsită, fiind greșită.

Radul III cel Frumos, ca și fratele său Vlad II Țepeș, nu arată niciodată, că cetatea Dâmbovița ar fi în București, deși stă foarte des în acel oraș, pe care în documentele sale îl numește întotdeauna «cetatea București» și niciodată «cetatea Dâmbovița». Acolo «în cetatea București (сѣ градъ Букѹрѣши sau in castro Bokoresth)» îl aflăm, în 12 Noemvrie 1463⁵, 30 Mai⁶, 10 Iulie⁷, 12 August⁸ și 28 Octom-

vrie 1464¹, 5 Noemvrie 1465², 15 Ianuarie³ și 11 Iunie 1467⁴, 18 Mai 1468⁵, 17 Ianuarie⁶, 4 Februarie⁷, 28 Iunie⁸ și 25 August 1469⁹, 12 Decemvrie 1471¹⁰, 12 Iunie 1472¹¹ și 16 Septemvrie 1473¹². O singură dată, în 14 Octomvrie 1465, scrie: «în cetatea de scaun București (ѿ настолни градъ Букѹрѣши)»¹³, fapt care a făcut pe unii istorici să stabilească, că abia dela acest Domn¹⁴ Bucureștii sunt scaun domnesc. De fapt Bucureștii sunt scauni domnesc în timpul lui Mircea I cel Bătrân¹⁵ și Vlad II Țepeș¹⁶,

¹ Arh. Stat. Buc., secț. ist., Snagov, I, 3, orig. slov.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 255—260; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 13—15.

² Acad. Rom., Msse., CXXXIV, 12, orig. slov.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 261—264; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 17—18.

³ Arh. Stat. Buc., secț. ist. Cozia, XL, 2, orig. slav.; L. Miletici și I. Agura, *Давно-Ромънскѣ и Тѣхната славянскѣ писмености*, Sofia 1893, pp. 124—125; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 264—266; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 18—19.

⁴ I. Bogdan, *Documente*, I, pp. 327—328; E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 64.

⁵ Muzeul Târgu-Jiului, orig. slov.; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, documente slavo-române*, Iași, 1906, I, pp. 283—284; Al. Ștefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj*, 1406—1665, Târgu-Jiului, 1908, p. 18—19; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, p. 267.

⁶ Acad. Rom., Msse., CLXX, 3, orig. slav.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 267—268; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 19—20.

⁷ I. Bogdan, *Documente*, I, p. 328; E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 70.

⁸ Arhiv. Stat. Craiova, I, 1, orig. slav.; Arhivele Olteniei, Craiova, 1923, II, pp. 301—302; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, p. 269; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 20—21.

⁹ I. C. Filitti, *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino*, București, 1919, p. 16; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, p. 270—272.

¹⁰ Acad. Rom., Msse., Fot. 29; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 274—277.

¹¹ Acad. Rom., Msse., 3236, ff. 74—75; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 277—278.

¹² P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 281—282.

¹³ Arhiv. Stat. Buc., secț. ist., Cozia, IV netreb., 2, orig. slav.; L. Miletici și I. Agura, pp. 124—125; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 260—261.

¹⁴ Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, p. 7.

¹⁵ Gr. G. Tocilescu, *Bucureștii sau Cetatea Dâmboviței*, pp. 18—20 cu data: «Datum in arce nostra Bukurest, die 20 Iuly, anni a creatione mundi 6060 octavo centesimo quinquagesimo octavo»; I. Pușcariu, *Fragmente istorice despre boerii din Țata Făgărașului*, Sibiu, 1907, IV, pp. 43—45: «Datum in arce... 6908»; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 65—67: «Datum in arce nostra Arges, die 20 Iuly, anni a creatore mundi 6908 (1400)», combinând cele două date și punând Argeș în loc de București.

¹⁶ Vezi mai sus, p. 40.

¹ Ibidem.

² Martinus Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Lib. XXVIII, p. 413.

³ Gh. Șincai, *Chronica Românilor și a mai multor neamuri*, ediția II, București, 1886, Tom. II, p. 90.

⁴ Gr. G. Tocilescu, *Bucureștii sau Cetatea Dâmbovița*, p. 22 și *Manual*, p. 215; Gh. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, p. 25; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ediția II, București, 1914, IV, p. 53; D. Onciul, *Din istoria României*, în Biblioteca Socec, ediția II, București, 1913, p. 52; N. Iorga, *Istoria Românilor*, București, 1937, IV, p. 170 și *Istoria Bucureștilor*, p. 27; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1937, II, 1, p. 58 și *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă*, p. 36, nota 108 și 37, nota 110.

⁵ Acad. Rom., Msse., CVIII, 26, orig. slav.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 246—247; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 9—10.

⁶ Arh. Stat. Buc., Secț. ist., Cozia, XIV, 1, orig. slav. și *Condica Brâncovenească*, Nr. 266, f. 399, copie slavă; P. P. Panaitescu, *Documente*, pp. 247—248; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, p. 10.

⁷ Arhiv. Stat. Buc., secț. ist., Tismana, VII, 164, orig. slav.; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 248—253.

⁸ Acad. Rom., Msse., CCI, 1, orig. slav.; D. Caselli, *Cum au fost Bucureștii odinioară*, p. 54; P. P. Panaitescu, *Documente*, I, pp. 253—255; Șt. Nicolaescu, *Istoricul orașului București*, pp. 11—13.

dar cu caracter temporar. Abia după domnia lui Radul III cel Frumos, capătă un caracter permanent din ce în ce mai pronunțat ¹.

Vlad II Țepeș, cu ajutorul Ungurilor, bate pe Basarab III cel Bătrân Laiotă și cucerește cetatea Dâmbovița.

Basarab III cel Bătrân Laiotă, deși ajutat de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, nu a putut să ia domnia decât în anul 1474, după moartea lui Radul III cel Frumos ², pe la sfârșitul verii. În 4 Septemvrie acel an el întărește mănăstirii Bolintin stăpânirea peste satul Bolintin, moara de pe Neajlov, viile dela Aninoasa și Bucșani la Argeș și peste ȣigani ³. Dar el a fost silit să se închine și să se unească cu Turcii. Deaceea, în 25 Ianuarie 1475, Ștefan cel Mare face cunoscut principilor creștini că în lupta dela Podul Înalt a luat parte alături de Turci « și Domnul Țării Munteneste cu toată puterea lui » ⁴, iar în 20 Iunie comunică solilor săi din Ungaria, că va veni asupra Moldovei sultanul Turcilor « cu toată oastea lui și cu toată oastea Țării Românești (et cum tota potentia terre Valachie) » ⁵. Din aceste cauze a căutat să-l scoată din domnie și s'a înțales cu Matei Corvin, regele Ungariei, ca să pună din nou domn pe Vlad II Țepeș ⁶. Acesta este trimis dela Buda în Transilvania, unde îl găsim în 4 August la Arghiș lângă Cluj ⁷ și în 13 Octomvrie 1475 la Bălcaci comitatul Târnavei Mici ⁸. Însă în acel timp Basarab III cel Bătrân Laiotă, care, în 11 Iulie, întărise Brașovenilor « așezământul vostru cel vechiu, precum a fost și în zilele tatălui domnei mele, Dan voievod și pre cum a fost și pe vremea altor domni bătrâni » ⁹, trăia bine « cu toată țara dom-

nului craiului » ¹. Ceva mai mult, în 10 Ianuarie 1476, Ioan Pongracz, voievodul Transilvaniei, face cunoscut Brașovenilor, « că serenisimul domnul nostru rege are alianță cu Basarab, voievodul Țării Românești, și voi veți căuta să țineți pacea cu acel Basarab » ². Dar participarea lui Basarab III cel Bătrân, Laiotă în acel an, la noul atac al Turcilor în contra Moldovei ³, convinge pe Matei Corvin, regele Ungariei, de nesinceritatea lui. Deaceea, în 22 Iulie, vine pe la Oradea Mare o armată, condusă de Ștefan Bathori, și în care aflăm nu numai pe Vlad II Țepeș, fostul domn, și un nou pretendent Basarab cel Mic ⁴. Această armată stă de pază în sud-estul Transilvaniei, ca nu cumva Turcii să treacă din Moldova în Ungaria. În 6 Septemvrie Matei Corvin dă ordin Sașilor din Transilvania să ajute expediția lui Ștefan Bathori, care urmează a trece în Țara-Românească (ad partes regni nostri transalpinas transire) ⁵. Brașovenii caută să profite de situația în care se afla Vlad II Țepeș și obțin un nou privilegiu comercial. În 7 Octomvrie 1476, « în marea cetate Brașov (ay велики град Брашов) », Vlad voievod dă județului și celor doisprezece pârgari « din marea cetate a Brașovului, și tuturor prietenilor mei celor buni din toată Țara Bărsei », « ca să le fie lor după vechiul așezământ, cum a fost și în zilele de mai nainte, încă din vremea marelui Mircea voievod și până în zilele părintelui doamnei mele, ale marelui Vlad voievod și apoi și în zilele domniei mele ». « De acum înainte scala ⁶, ce au fost, să nu mai fie nicăeri în țara domniei mele, ci să fie slobod și volnic fiecă om să facă negoț și să cumpere și să vânză fără scală ». « Și iarăși cu privire la vamă lor, cum a fost așezământul cel vechin și (cum a fost) în zilele domniei mele de mai nainte, tot așa să fie și acum și de-acum înainte, fie prin târgurile din țara domniei mele, fie sub vămile de plaiuri: să plătească vamă dreaptă, cum au plătit dela început și în zilele domniei mele; iar vămii mai mari niminea să nu îndrăznească a le pune sau a-i băntui, nici părcălabii de orașe, nici vornicii, nici vameșii dela orașe, nici vameșii ce sânt la vămile plaiurilor, nici la Dunăre, nici altcineva dintre dregătorii sau slugile domniei mele » ⁷.

¹ Arhiv. Stat. Buc., secț. ist., orig. slav. (1474—1660); Acad. Rom., Msse., orig. slav. (1474—1660); J. Venelin, pp. 111—337; L. Miletici și I. Agura, pp. 126; Gh. Ghibănescu, Surete și izvoade, I, pp. 285—357 și VI, pp. 52—219; Al. Ștefulescu Documente slavo-române privitoare la Gorj, pp. 20—570.

² « Eodem (6982—1474) obiit Radul Ugrovlachorum Voyvoda » (N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria Românilor, București, 1901, III, p. 2).

³ Arhiv. Stat. Buc., Mihai-Vodă, VIII, 70, rez.; I. Brezoianu, Vechile instituții ale României, București, 1882, I, p. 238; Revista istorică română, București, 1937, VII, p. 333; P. P. Panaiteșcu, Documente, I, p. 285.

⁴ I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, București, 1913, II, pp. 319—323.

⁵ Ibidem, pp. 324—327.

⁶ C. Esarcu, Ștefan cel Mare. Documente descoperite în Arhivele Veneției, București, 1874, pp. 63—67; E. Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria Românilor, București, 1894, VIII, pp. 23—25; I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, II, pp. 344—345 și 349.

⁷ I. Bogdan, Documente, I, pp. 322—323; E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, pp. 84—85.

⁸ Ibidem, p. 323; Ibidem, p. 86.

⁹ I. Bogdan, Documente, I, pp. 118—119; Gr. G. Tocilescu, 534 documente slavo-române, pp. 87—88.

¹ Ibidem, pp. 125—126; Ibidem, p. 93.

² E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, pp. 86—87.

³ I. Bogdan, Cronice inedite, pp. 41—42 și 55—56, Vechile cronici moldoveneste până la Urechidă, pp. 146, 176, 196 și 226, Letopisețul lui Azarie, pp. 149 și 184 și Documentele lui Ștefan cel Mare, II, pp. 344—348.

⁴ E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, p. 93.

⁵ Ibidem, p. 94.

⁶ Vama.

⁷ I. Bogdan, Documente, I, pp. 95—97; Gr. G. Tocilescu, 534 documente slavo-române, pp. 95—97.

Basarab III cel Bătrân Laiotă, cunoscând intențiile dușmanilor săi, a strâns o armată destul de puternică, cu care voia să reziste. Însă Vlad II Țepeș și Ștefan Bathori izbutesc a trece munții Carpați, pe la Brașov, îl înving și-l alungă din domnie. Într-o scrisoare din 1476, fără lună și zi, Matei Corvin, regele Ungariei, scrie Papei Sixt IV: « După fuga rușinoasă a Sultanului Turcilor din Moldova, o armată a mea, pe care o aveam împotriva însuș Sultanului Turcilor, mai înainte de a veni voievodu' Moldovei, a năvălit asupra lui Basarab, voievodul Țării-Românești, care avea armată turcească și mulți ostași străini, în număr ca de 18.000 oameni, pregătiți de luptă, pe cari însăș Basarab îi strânsese atât din imperiul turcesc, cât și din Bulgaria. Și, după ce însuș Basarab a fugit, armata lui a fost împrăștiată asemenea de a mea, încât puțini au putut scăpa, cari au fost uciși sau luați prizonieri. Care Basarab, după fuga lui și înfrângerea a lor săi, s'a închis într-o cetate a sa, care era în țară mai întărită cu meșteșug și de natură (in quandam arcem suam, qua in regno illo et arte et natura munitior erat). Simțând însă că-l urmăresc cu inverșiumnare căpitanii mei, neîncercându-se în acea cetate și lăsând garnizoana în ea, a fugit pe ascuns din ea și a trecut la Turci. Armata mea, care era cam de 60.000 oameni, a împresurat îndată acea cetate și în puține zile a luat-o (absque ulla cunctatione arcem ipsam obsidione cunxit et paucis admodum diebus eam obtinuit). Și, astfel, bătând pe Basarab, a pus stăpânire pe acea țară, prin care Turcii aveau drum slobod în Moldova și Drăculea, căpitanul meu, bărbat întru toate dușman Turcilor și tare războinic, din voința și dispozițiunea mea a fost primit voievod de locuitorii acelei țări cu solemnitate obișnuită »¹. Într-o altă scrisoare, din 4 Decembrie același an, către legatul din Agria, Matei Corvin scrie: « Deoarece Basarab, voievodul Țării-Românești, care, având o mare oaste dela Sultanul Turcilor se pregătea în contra noastră, a fost alungat mai înainte de a se uni Moldoveanul cu acei (ostași ai mei). Pe lângă acestea, cetatea care este cea mai puternică a acelei țări (castrum quod illius terrae fortissimum est) a fost asediată în timp de două săptămâni (duabus septimanis) și cucerită cu forță de ai noștri și deja acea țară se află în stăpânirea noastră »². Giustiniano Cavitello arată, că cetatea avea întărituri, multe arme și munițiuni, o mulțime de corturi foarte frumoase, în care stăteau ostașii turci și ai lui Basarab, mulți călăreți și un mare număr de cămile³. Dar nici el nu arată numele

cetății. Totuș, pe baza altor documente, se poate stabili, că luptele, cucerirea cetății și fuga lui Basarab III cel Bătrân Laiotă la Turci, au avut loc în regiunea Bran-Târgoviște și mai înainte de 7 Noemvrie 1476. La acea dată Vlad II Țepeș scrie « din Târgoviște (с Тръговири) », « credincioșilor și bunilor, dulcilor și cinstiților prietini ai doamnei mele, județului și pârgarilor din Brașov » făcându-le cunoscut, « că am răstornat pe vrăjmașul nostru Laiotă și a fugit la Turci, (како нашего вражмаша Лайота развранимо и побѣгль ест с Търчех) »¹. Pe acea vreme cetatea cea mai puternică, după cum am văzut, era cetatea Dâmbovița dintre Câmpulung și Târgoviște, scaun domnesc în timpul celei de a doua domnie a lui Vlad II Țepeș (1456 — 1462) și Radul III cel Frumos (1462 — 1474)². Deci acolo a căutat să reziste Basarab III cel Bătrân Laiotă și de acolo a fugit la Turci, probabil de teama să nu-i taie Ștefan cel Mare retragerea spre Dunăre. Faptul, că la 7 Noemvrie Basarab III cel Bătrân Laiotă fusese învins și deja fugise la Turci, înlătură părerea acelora, cari mai cred încă³ că cetatea cea foarte puternică era în București și de acolo ar fi fugit domnul învins la Turci. Armata ungurească, la acea dată, înaintase numai până la Târgoviște. De aici pleacă la 9 sau 10 Noemvrie. În 11 Noemvrie, comitele Ștefan Bathori, judecătorul curții maiestății regale și căpitan suprem al trupelor regale din Țara Românească », scrie Sibienilor « din castrele oștirilor regale de lângă București (ex castris gencium regalium prope ipsam Bokoyshya) », comunicându-le, « că prin ajutorul lui Dumnezeu am alungat pe perfidul Basarab din Țara Românească și deja cea mai mare parte a țării este la noi, fiindcă toți boierii sunt cu noi, afară de doi, cari de asemenea vor veni în scurt timp. Și astfel, fiind înălțat un bun castel în Târgoviște (erecto uno bono castello in Thergavischia), ne-am îndreptat către București (ad Bokoryshya divertimus), în apropierea căruia suntem (cui in propinquo sumus) »⁴. În 17 Noemvrie, Crăstian părcălabul din Târgoviște scrie, din Târgoviște, Brașovenilor, că « cetatea București a fost cucerită în ziua de Sâmbătă cea mai apropiată », adică în 16, Noemvrie (castrum Bocoehst lucratus in die Sa-

¹ I. Bogdan, Documente, I, pp. 97—98; Gr. G. Tocilescu, 534 Documente slavo-române, p. 97.

² Vezi mai sus, p. 42.

³ Gr. G. Tocilescu, Bucureștii sau Cetatea Dâmboviței, p. 23 și Manual, p. 227; I. Bogdan, Vlad Țepeș, București, 1896, p. 35; N. Iorga, Istoria lui Ștefan cel Mare, București 1904, p. 185, Istoria Românilor, IV, p. 192 și Istoria Bucureștilor, p. 29; D. Caselli, Cum au fost Bucureștii odinioară, pp. 21—23 și O luptă în jurul Bucureștilor la 1476, în Gazeta Municipală, an. V, Nr. 242 din 20 Sept. 1936, pp. 1—2.

⁴ E. Hurmuzaki-N. Iorga, Documente, XV, 1, p. 95.

¹ C. Esarcu, Ștefan cel Mare, p. 80.

² Monumenta Hungariae historica, Acta externa, Budapest 1877, V, p. 335.

³ N. Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor, București, 1897, III, pp. 101—102.

bathi proximi (16 novembris) ». « Deaceea vă rog pe domniile voastre, ca să lăudați pe Dumnezeu atotputernic cât voiți, cu instrumente și cu cântece și cu clopote, precum am făcut și noi, în țara noastră, care este ca și a voastră. Și să știți, domnia voastră, că domnii și boierii întregii țări s'au supus domnului Ladislau voievod »¹. Tot atunci scrie și Vlad II Țepeș Brașovenilor: « cu voia lui Dumnezeu mi s'a închinat toată Țara Românească și toți boierii »².

Faptul, că cetatea București a fost cucerită în 16 Noemvrie și în mai puțin de cinci zile sunt noi dovezi, cari fac imposibilă identificarea ei, cu acea cetate foarte puternică, întărită cu meșteșug și de natură, din care fugise Basarab III cel Bătrân Laiotă și fusese cucerită după un asediu de două săptămâni, înainte de 7 Noemvrie 1476. Deaceea se poate preciza, că Vlad II Țepeș și Ștefan Bathory au cucerit două cetăți: Cetatea Dâmbovița din județul Dâmbovița mai înainte de 7 Noemvrie și cetatea București în 16 Noemvrie.

Din scrisoarea lui Matei Corvin, regele Ungariei, din 4 Decemvrie 1476, către legatul din Agria, citată mai sus³, se vede, că la restabilirea pe tron a lui Vlad II Țepeș a luat parte și Ștefan cel Mare, domnul Moldovii, care însă a sosit abia după ce acțiunea de restabilire pe tron fusese terminată de armata ungurească. Totuș precizează, că « Moldoveanul » a luat contact cu ostașii regelui Ungariei. Nu credem însă ca Ștefan cel Mare să se fi mărginit la un asemenea rol. Cronicarul polon Ioan Dlugosz scrie, că « regele Matei pe Vladislav Dracula, voievodul Țării Românești, pe care l-a ținut aproape 12 ani pe lângă el, unindu-se oștile cu ale lui Ștefan, voievodul Moldovei, iarăși l-au pus domn în Țara Românească »⁴. Aceasta dovedește, că Ștefan cel Mare a jucat un rol însemnat în restabilirea în domnie a lui Vlad II Țepeș. Putem chiar preciza, că a jucat un rol principal. În 8 Mai 1478, Ștefan cel Mare comunică senatului venețian prin solul său Ioan Țambalac: « Eu cerusem, ca voievodul Basaraba să fie alungat din cealaltă Țară Românească și să fie pus acolo un alt domn creștin, anume Drăculea, cu care să ne putem înțelege împreună. Am înduplecat chiar la acest lucru pe Măria Sa craiul unguresc, ca să îngrijească și el, din partea sa, ca Vlad Drăculea să ajungă domn. Și înduplecându-se în sfârșit, el a trimis să-mi spuie, ca să-mi adun oastea și să merg să pun pe numitul domn în Țara-Românească. Și astfel repede am făcut și am mers, eu dintr-o parte și căpitanul Craiului dintr'alta și ne-am unit

și am pus în domnie pe zisul Drăculea. Isprăvind aceasta, el m'a rugat să-i las, pentru paza lui, oameni de-ai noștri, fiindcă în Români nu se prea încredea; și i-am lăsat 200 de oameni dintre curtenii mei. Și făcând aceasta am plecat »¹. Din această expunere să vede, că Ștefan cel Mare vine din Moldova pe la Focșani, în timp ce Ștefan Bathori, căpitanul armatei ardelenesti, se cobora pe la Bran. El a căutat să-i taie retragerea lui Basarab III cel Bătrân Laiotă la Dunăre. Deaceea acela n'a rezistat mult în prima ciocnire cu armata ungurească în regiunea Bran-Câmpulung, iar din Cetatea Dâmbovița se retrage mai înainte de a începe asediul, lăsând armata să-i țină pe loc pe acei dușmani, iar el se duce să ceară ajutor dela Turci, spre a respinge atacul Domnului Moldovei și apoi și pe acela al căpitanului ungar. Planul a fost bine alcătuit, dar n'a putut fi executat la timp.

Faptul că Matei Corvin, regele Ungariei, în scrisorile sale mai sus citate, menționează numai cucerirea unei cetăți foarte întărită, adică a Cetății Dâmbovița, și nu face nicio mențiune de cucerirea Cetății București, dovedește, că acolo s'au întâlnit armata lui Ștefan Bathori și Vlad Țepeș cu armata lui Ștefan cel Mare. Nu voia, ca gloria armatei sale să fie întunecată de prezența lui Ștefan cel Mare și a armatei moldovenești. Cele întâmplare după victoria lui Ștefan cel Mare la Podul Înalt în contra Turcilor la 10 Ianuarie 1475 îl fac să fie mai prudent².

Dar Cetatea București n'a opus nicio rezistență. Deaceea nu se face nicio mențiune în Letopisețul dela Bistrița și Analele Putnene despre această expediție a lui Ștefan cel Mare în Țara-Românească din Noemvrie 1476, mai ales că după plecarea lui: « Numai decît necredinciosul Basaraba se întoarse și-l găsi singur și-l omorî; și împreună cu el fură omorîți toți oamenii mei », spune Ștefan cel Mare, « afară de zece »³. Acestea s'au petrecut mai înainte de 10 Ianuarie 1477⁴.

¹ C. Esarcu, *Ștefan cel Mare*, pp. 64—65; E. Hurmuzaki, *Documente*, VIII, pp. 23—25; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, pp. 344—345 și 349.

² După lupta dela Podul Înalt din 10 Ianuarie 1475, Matei Corvin, regele Ungariei, scrie Papei, împăratului german și altor regi, că acea victorie a fost câștigată « de trupele sale, al căror comandant era Ștefan, domnul Moldovei, atribuindu-și, cu obișnuita vanitate, meritele altora », după cum scriu cronicarii poloni (Dlugosz, *Historiae*, II, p. 527; M. Miechowski, *Faptele lui Ștefan cel Mare*, în B. P. Hașdeu, *Arhiva Istorică*, I, 2, p. 36). Bonfinius, cronicarul lui Matei Corvin, « au tăcut » pentru că Ștefan cel Mare « au întrecut cu vitejia, nu numai pe Matiaș craiul, ci pre Ioan Huniad, tatăl lui Matiaș » (Gh. Șincai, *Chronica Românilor*, II, p. 96).

³ C. Esarcu, *Ștefan cel Mare*, pp. 64—65; E. Hurmuzaki, *Documente*, VIII, p. 24; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, p. 345 și 349.

⁴ *Ibidem*.

¹ *Ibidem*.

² I. Bogdan, *Documente*, I, p. 98; Gr. G. Tocilescu, 534 *documente slavo-române*, pp. 97—98.

³ Vezi mai sus, p. 44.

⁴ Ioan Dlugosz, *Historiae*, II, Lib. XIII, p. 551.

Cetatea Dâmbovița în secolul al XVI-lea. Rezidirea ei de Mihai II Viteazul. Luptele cu Turcii în Septembrie 1595.

La începutul secolului al XVI-lea Cetatea Dâmbovița este menționată de analele și cronicile moldovenești cu ocaziunea morții Doamnei Maria a lui Radul III cel Frumos. « În anul 7008 (= 1500) luna lui Mai în 11, Lunia », scrie Letopisețul dela Bistrița, « răposă roaba lui Dumnezeu Maria Despina, doamna domnului Radului voievod, domnul Țării-Românești, care fusese adusă de Ștefan voievod, când a fost luat cetatea Dâmbovița (ДѢМБОВИЦОКЪ ГРАДЪ) și au îngropat-o cu cinste în mănăstirea sa dela Putna; vecinica ei pomenire »¹.

După această dată Cetatea Dâmbovița nu mai este citată în cronici și în documente. Probabil că a fost dărâmată cu ocaziunea luptelor dintre Basarab III cel Bătrân Laiotă și Vlad II Țepeș și n'a mai fost reparată de domnii următori. În luptele pe care le-a avut cu Turcii și cu Vladislav III în 1522—1525, Radul V dela Afumați citează numai: cetatea București (ГРДЪ БУКЪРЕШТИ), cetatea Târgoviște (ГРДЪ ТЪРГОВИЩЕ) și cetatea Poenari (ПОЕНАРИ ГРДЪ)², deși în cursul atâtor lupte a trecut de mai multe ori pe valea râului Dâmbovița dintre Câmpulung și Târgoviște. Deasemenea, călătorii cari trec pe acea vale, menționează numai cetatea lui Negru-Vodă³.

Cetatea Dâmbovița a fost dărâmată, dar vama Dâmbovița a rămas. În jurământul de credință către Ludovic II, regele Ungariei și privilegiul comercial ce acordă Brașovenilor și Țării Bârsei, Basarab V Neagoe voievod, în 17 Martie 1517, scrie « si să plătească » vama « precum ei au plătit și în timpul altor domnitori, foști mai înainte de noi, iar domnia mea altă vamă nouă lor să nu le punem și altă lege lor să nu le rânduim, ci să neguțătorească unde este scaunul domniei mele în Târgoviște și în Câmpulung și în Târgșor ». « Dară să tocmească cu bucata și ridicata cu oamenii domniei mele,

iar prin alte orașe să nu fie slobozi să umble cu marfă nicăeri »⁴. Această restricție provine din cauză că Brașovenii nu aprobaseră, ca negățătorii români să facă comerț, nu numai în Brașov, ci și « prin țara înălțimei craiului pretutindeni și la Oradea și la Cluj și la Timișoara, și în Râjnov, și în Țara Bârsei », cum ceruse domnul Țării-Românești⁵. În orice caz, Brașovenii și cei din Țara Bârsei, mergând cu mărfurile lor până la Târgșor, trebuiau să plătească vamă și la Dâmbovița, așa cum plătiseră în secolul precedent. De acolo dela Dâmbovița se aduc, în 1541, în Brașov « căutători de aur (auri questores (uti nominant) ex Dombawycza) »⁶, de sigur dela mina de aur dela Gemenea din apropiere⁷.

Către sfârșitul secolului al XVI-lea bătrâna Cetate Dâmbovița, după cum arată tradiția populară⁸, este rezidită, după lupta dela Călugăreni, de Mihai II Viteazul.

Baldazar Walther, care în 1597 a fost la curtea domnească din Târgoviște, scrie că în 1595, după lupta dela Călugăreni, din 13/23 August, Mihai II Viteazul s'a retras în 14/24 August la râul Argeș și la 15/25 August la Văcărești, lângă București. În 16/26 August pleacă spre Târgoviște, unde ajunge la 17/27 August. Aici se oprește câteva zile (dies aliquot haeret), punând străji în toate părțile⁹. Dar se retrage și din această cetate spre munți dealungul râului Dâmbovița¹⁰, căci Turcii pleacă din București la 25—26 August¹¹. Orășenii fug. Dar inamicii înaintează încet de teamă să nu cadă în curse și alte pericole¹². Trebuie să fi întâmpinat multă

¹ I. Bogdan, *Cronici inedite*, pp. 47—48 și 62. Data 1500, Mai 11 se afla și în Letopisețul lui Azarie (I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, pp. 151 și 186). În Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă este greșit Martie 11 (Simion Dascălu, *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă (1359—1515)*, ed. C. Giurescu, p. 85; Grigorie Ureche Vornicu și Simion Dascălu, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. C. C. Giurescu, ed. III, p. 57).

² Gr. G. Tocilescu, *Biserica episcopală a mănăstirii Curtea-de-Argeș*, București, 1886, p. 46; N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, I, pp. 148—149; Șt. Nicolaescu, *Documente istorice cu privire la Radul dela Afumați sau Radul-Vodă cel Viteaz, 1522—1529*, București, 1909, pp. 6—7.

³ Iacob Bongars în 1585 (E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente, privitoare la istoria Românilor*, București, 1900, XI, p. 191).

⁴ I. Bogdan, *Documente și registre privitoare la relațiile Țării Rumânești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV și XVI*, București, 1902, pp. 151—152; Gr. G. Tocilescu, *534 documente slavo-române*, pp. 261—264.

⁵ *Ibidem*, pp. 80—82, unde este atribuit greșit lui Basarab III cel Bătrân Laiotă; *Ibidem*, pp. 256—258.

⁶ G. O. Teusch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, II, p. 646.

⁷ *Vezi mai sus*, pp. 25—26.

⁸ *Idem*, pp. 27—28.

⁹ Baldassar Walther, *Brevis et vera descriptio rerum ab illust. ampliss. et fortiss. militiae contra patriae suae rei. pub. christianae hostes duce ac dn. dn. Ion Michaelae Moldaviae, Transsylvinae sive Walachiae palatino gestarum. In eiusdem aula Tervisana fideliter collecta*, Gorlic, 1599, in A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice*, București, 1862, I, pp. 4, 29—31. În alt izvor se spune, că a stat patru zile (illinc natour diebus exactis) (Claudiu Isopescu, *Alcuni documenti inediti della fine del cinquecento*, secundo serie, in *Diplomatarium Italicum*, Roma, 1925, I, p. 431.).

¹⁰ Baldassar Walther, p. 31.

¹¹ Dr. A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa din 1595*, în *Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice*, seria III, București, 1925, IV, p. 140 și extras, p. 76.

¹² Baldassar Walther, p. 31.

rezistență, căci abia la 12 Septemvrie Sinan Pașa și Hasan Pașa se apropie de Târgoviște cu trupele ¹.

Retrăgându-se dela Târgoviște, Mihai II Viteazul s'a oprit « la un miliar dela poalele munților, lângă râul Dâmbovița (ad montium radices unum milliare juxta Dembowicem fluvium) » și « la patru miliare de cetate (Târgoviște) (quatuor a ciuitate milliaria) », unde așteaptă ajutoare ² dela Sigismund Bathori, principele Ardealului. Locul unde s'a oprit, la un miliar sau 7,420 km ³ depărtare de poalele munților și patru miliare sau 29,680 km ⁴ depărtare de Târgoviște, lângă râul Dâmbovița, este exact Cetatea Dâmbovița, ale cărui ruine se află astăzi aproape în dreptul km 30 ⁵. În timpul cât a stat acolo « peste opt zile (ultra octiduum commoratur) » ⁶, a rezidit cetatea ⁷ și a pus înaintea ei trupa de apărare până la 3 leghe ⁸ departe de Târgoviște ⁹, adică până dincoace de Gheboeni. Prin dese incursiuni ia prăzi și prizonieri, dela cari află planurile dușmanilor ¹⁰. Acolo îl aflăm în 12 Septemvrie 1595, când « ex castris ad Dembovizam » scrie castelanului polon din Liōv, comandantul armatei de câmp, căruia îi comunică știri despre luptele sale cu Turcii. « Să se știe astfel », scrie Mihail II Voevod, « că noi ne-am luptat cu Turcii, cu trei săptămâni mai înainte în țara noastră la Călugăreni, în care luptă blânda Dumnezeu strașnic ne-a fost binevoitor nouă creștinilor. Au fost uciși, între primii, trei Pași și alți mulți Ciauși, din cari câțiva chiar au fost prinși vii. Însă dela prizonierii recentii am aflat că în această luptă au fost uciși 7.000 Turci; ceilalți, între cari însuș Sinan Pașa, cu sufletele îngrozite, se pregăteau să se retragă către Dunăre. Însă noi înșine i-am lăsat calea liberă în țara noastră și aceasta din acea cauză, fiindcă în acel timp, pe lângă că moralul armatei a fost micșorat, Turcii aveau intențiunea, ca să se îndrepte către București. Și astfel deja trupele acelora astfel s'au divizat: cu Ferhart

Pașa sunt 10.000 în București, fiind astfel ocupați cu construirea unei cetăți acolo, iar cu Sinan Pașa și Hasan Pașa sunt aproape 30.000, cari astăzi s'au apropiat de Târgoviște (qui hodierna die ad Targouistum applicarunt). În toată armata, care nu trece de 40.000, dacă sunt 12.000 luptători, căci știm sigur, că ienicerii abia sunt 1200, între cari sunt numărați chiar și cruzii agemoglani ¹. Și sigur, chiar înainte de sosirea Turcilor la Târgoviște », în 11 Septemvrie ², « au fost aduși la noi patru căpitani, între cari unul era ciauș însămnat ³, cari au fost siliți cu cazne și cercetați, ce este, din ce pricină Sinan Pașa și ceilalți au atacat cu o armată așa de mică ținuturile noastre. Unul câte unul au răspuns la fel. Astfel trupele până acum ar fi fost puține ⁴, deoarece se spera în ajutorul viitor al Hanului Tătarilor, căruia i s'ar fi poruncit în mod serios de Sultanul Turcilor. Dar acela până acum a lipsit. Aceste fapte l-au turburat foarte mult pe Sinan Pașa. Adesea ori a cerut ajutor dela Marele Sultan, dar nu i s'a trimis, căci marea armată, care îi era necesară lui, a fost trimisă în contra Perșilor, cari atacă foarte bine. Încă o armată mare a fost trimisă în contra Frâncilor, cari au nimicit forțe mari ale aceluia pe mare. Acestea, pe care le avem ca sigure, le comunicăm domniei voastre și cerem cu multă stăruință, ca ele să fie ținute în seamă cu tot sufletul său și să ne procure, nouă creștinilor, cât mai curând cele necesare, căci niciodată perfidul dușman nu va putea fi gonit mai ușor din aceste hotare decât în acest timp, dacă ar voi să ne ajute pe noi acum cu trupe auxiliare. Eu de sigur, deși ași avea puțința să atac din nou mult pe dușmani, totuș socotesc necesar a aștepta ajutorul celorlalți creștini. Iarăș și iarăș cerem cu toată stăruință, ca să aveți milă de chestiunile creștinilor și să fie stins focul, care arde păretele din apropiere, mai înainte ca să nu ne atingă pe noi. Aceasta însă cerem înainte de toate, dacă ați hotărât, să ne dați nouă cele necesare, ca să dăm știri mai sigure despre această chestiune și de voința domniilor voastre nu avem nicio îndoială » ⁵.

Scrisoarea a trimis-o în aceeași zi, printr'un curier polon, Rodislav, care ajunge în lagărul dela

¹ C. Isopescu, *Alcuni documenti inedite*, în *Diplomatarium italicum*, I, p. 430.

² Baldassar Walther, p. 31. N. Istvanfi scrie greșit că 4000 pași sunt dela Târgoviște la vechea cetate a lui Negru-Vodă (N. Istvanfi, *Pannoni historiarum de rebus ungaricis*, Coloniae Agrippinae, 1622, p. 670).

³ Un miliar german are 7,420 km (Minerva, *Enciclopedia Română*, Cluj, 1930, p. 679).

⁴ Col. A. Culici, *Campania militară din 1595, Călugăreni, Târgoviște, Giurgiu, București*, 1939, p. 24 pune 30 km., prin aproximație probabil.

⁵ *Vezi mai sus*, p. 25.

⁶ Baldassar Walther, p. 31.

⁷ *Vezi mai sus*, p. 27.

⁸ O leghe are 4.000 m.

⁹ A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 140, extras 76.

¹⁰ Baldassar Walther, p. 31.

¹ C. Isopescu, *Alcuni documenti inedite*, în *Diplomatarium italicum*, I, pp. 429—430.

² *Ibidem*, p. 431.

³ A fost prins de țărani într'o vie: « ex Czauisij qui 11 Septembris dum in vineia quadam carperet unam a rustius captus » (*Ibidem*, p. 431).

⁴ După știrile date de curierul polon, care a fost în lagărul lui Mihai II Viteazul la Cetatea Dâmbovița, ar fi fost până la 140.000 (ad centum quadraginta millia) (*Ibidem*).

⁵ *Ibidem*, pp. 429—430.

Țuțora în 15 Septemvrie ¹. După informațiile date de acest curier, Mihai II Viteazul avea atunci o armată alcătuită din 350 Cazaci pedestri, tot atâția călăreți Poloni, 700 Români trimiși în ajutor, 1000 de curteni și alți ajutători, țărani și trupe auxiliare,

Turci » ¹ Fig. 7, 8, 9 și 10. Această cetate se află exact la două miliarde sau 15 km ². depărtare de Cetatea Dâmbovița. Acolo, în acel vechiu și admirabil post de observație și rezistență și nu la Stoenest, cum se crede ³, a stat Mihai II Viteazul, după cum mai dove-

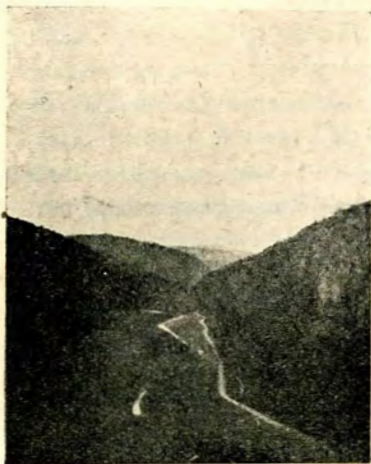

Fig. 7. — Valea Dâmboviței, unde se află Cetățuia lui Negru-Vodă

trimise de Principele Transilvaniei, în total până la 25.000 ². Turcii aveau intenția a ridica trei cetăți în Țara-Românească și tot atâtea în Moldova și a le întări cu trupe ³.

După 16 Septemvrie se știa sigur (certo) în lagărul polon dela Țuțora, că Domnul Țării-Românești și-a așezat tabăra între munți (inter montes castra metasse) ⁴.

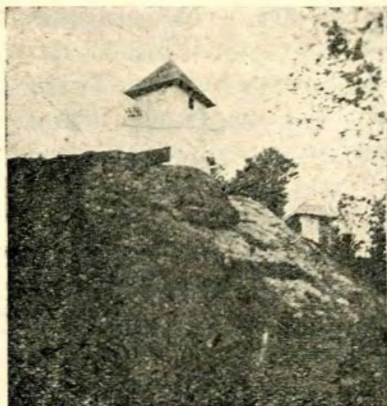

Fig. 8. — Schitul Negru-Vodă, Cetățuia

Baldasar Walther precizează, că Mihai II Viteazul « se mai retrase încă două miliarde mai departe, mai la gura munților, unde se văd ruinele cetății Negru-Vodă, numită în latinește Apa Neagră ⁵, cetate care odinioară era întărită și de mult timp dărâmată de

Fig. 9. — Schitul Negru-Vodă, Cetățuia

dește chipul său călare, cu hlamida în vânt, necunoscut până acum, săpat de vreun ostaș în peretele din partea de nord a stâncii, pe care se află schitul și ruinele cetății și care ne-a fost arătat de ieromonahul Pimen Bărbierul, starețul schitului Negru-Vodă Cetățuia, cu ocaziunea unei excursiuni făcută în toamna anului 1943 cu elevii clasei a IV-a ai liceului « Enăchiță Văcărescu » din Târgoviște ⁴. Fig. 11.

Tot acolo îl arată, că a stat, tradiția populară. Deaceia pe un vârf de stâncă, ce se află în fața

Fig. 10. — Vârf de munte lângă schit

schitului, s'a ridicat o cruce și dedesubt s'a pus o placă de marmoră albă cu inscripția: « Memoria

¹ « ...duo milliaria remotius in montium quasi fauces, ubi munitae olim arcis Negrawoda, latine nigra aqua dictae et a Turcis olim demolitae apparent rudera, se recipit » (Baldassar Walther, p. 31).

² Col. A. Culici, *Campania militară din 1595*, p. 24. Exact 14,840 km.

³ N. Bălcescu, *Românii sub Mihai Voevod Viteazul*, p. 103; N. Iorga, *Istoria Românilor*, București, 1937, V, p. 305.

⁴ Inedit.

¹ Ibidem, p. 430.

² Ibidem, p. 431 « numerus ad 25 millia ».

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 432.

⁵ Baldassar Walther confundă numele Vodă (voievod) cu uvântul slav вода (= apă).

marelui voivod, învingătorul dela Călugăreni, apărătorul creștinătății, domnitorul Mihai Viteazul, care în vremuri grele s'a adăpostit între aceste stânci, în sfânta cetate a lui Negru-Vodă, în anul 1595, August—Octomvrie. Preotul Gheorghe Moisescu

Fig. 11. — Mihai II Viteazul în stânca schitului Negru Vodă, Cetățuia (schiță comunicată de autor)

din Câmpulung, restauratorul schitului Cetățuia. 1920, Iunie 20. C. Pasic »¹ Fig. 12 și 13. Trupele sale însă erau așezate în defileul munților dela cetatea Dâmbovița până la satul Stoenеști.

Însă Mihai II Viteazul, după cum am văzut², s'a dus la cetățuia lui Negru-Vodă abia după 12 Septembrie 1595.

Sinan Pașa, după ce se ocupă câțva timp cu întărirea Târgoviștei, lăsa aici o garnizoană sub conducerea lui Ali Bei și 1.500 oameni, ca să termine fortificarea orașului, iar el pleacă mai departe cu toată oastea sa în urmărirea lui Mihai II Viteazul³. Planul lui era să-l bată, să treacă în Ardeal și să se unească cu armata turcească, pe care fiul său Mahomed Pașa o conducea în Ungaria⁴. El înaintează pe drumul din partea dreaptă a râului Dâmbovița: Dragomirești, Mănești, Căprioru, Tătărani, Dragodănești, Aninoșani, jefuind și arzând satele pe unde trecea, după cum arată un document al lui Oprea Gh. Huiu din comuna Dragodănești, județul Dâmbovița⁵. De pe o înălțime, nu departe de strâmtoarea în care se afla Mihai II Viteazul, Sinan Pașa a putut vedea numai trupele lăsate la

Cetatea Dâmbovița, spre a apăra intrarea în munți nu și tabăra dela cetatea lui Negru-Vodă, care era foarte bine ascunsă de înălțimile muntoase. Fig. 7. «Se mira Sinan, că Românii nu fug la vederea armatei sale, ci stau să se lupte»¹. De aceea n'a îndrăsnit,

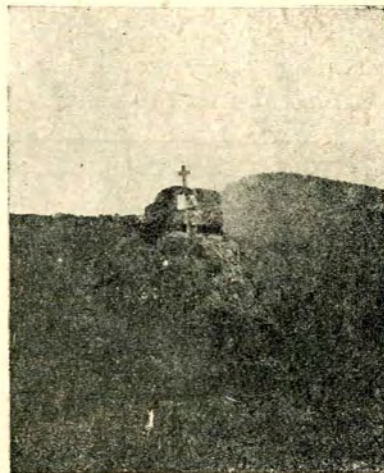

Fig. 12. — Crucea dela Schitul Negru-Vodă, Cetățuia

să pătrundă în munți. Dar și Mihai II Viteazul s'a ferit să-i angajeze pe Turci într-o luptă mare, căci unii ostași, mai ales Moldovenii, îl părăsesc², și se mulțumește a-i hârțui, a le tăia căile de comunicație și a le împiedeca aprovizionările. Uneori îi atrăgea pe Turci în curse și-i nimicea, iar alteori îi

Fig. 13. — Inscripția de sub cruce

ataca chiar în tabăra lor³, unde ostașii săi fac dese incursiuni și «se întorc cu prăzi bogate, mulți

¹ Idem.

² Vezi mai sus, pp. 47—48.

³ N. Isthvanfi, *Historiarum de rebus ungaricis*, Viena, 1758, p. 412; I. Ch. Engel, IV, p. 238.

⁴ I. A. Fessler, *Geschichte der Ungarn*, Leipzig, 1815, VII, p. 360; I. Ch. Engel, IV, p. 238.

⁵ M. G. Regleanu, *O condică de moșteni dâmbovițeni: Dragodănești, Căndești și Aninișani*, în *Revista Arhivelor*, București, 1942, V, 1, p. 115—117.

¹ *Conspectus historiae Valachiae auxilio cum divino ab anno reparatae salutis 1595*, în I. Ch. Engel, IV, p. 107 și N. Bălcescu, *Românii sub Mihai Voevod Viteazul*, p. 103.

² Baldassar Walther, p. 32.

³ *Conspectus historiae Valachicae*, în I. Ch. Engel, IV, p. 107; M. Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours*, traduite de l'allemand sur la deuxième édition par M. Dochez, Paris, 1844, II, p. 190; N. Bălcescu, p. 103.

dușmani, cai nenumărați și multe cămile »¹. Intr'o asemenea incursiune, făcută mai înainte de 1 Octomvrie 1595, au fost omoriți 300 de Turci². « Astfel acest om războinic nici acum nu s'a descurajat prin fuga unor ostași nestatornici sau că va fi zdrobit de numărul cel mare al dușmanilor »³, ci printr'un războiu parțial a obosit pe dușmani și le-a închis drumul către Ardeal, dând timp lui Sigismund Bathori să-i vină în ajutor⁴. Incercarea Turcilor de a sparge frontul român și a învălui pe la nord Cetatea Dâmbovița, nu le-a reușit. Spărtura a fost gătită, iar trupele turcești, care trecuseră râul Dâmbovița pe la satul Gemenea, au fost împinse și nimicite în valea dela răsărit de satul Burlănești, numită de atunci valea lui Bulim Pașa, sau Bulimanul, după numele comandantului turc prins și omorît⁵. Cei căzuți în luptă au fost înmormântați lângă acea vale⁶. Victoria aceasta dela Cetatea Dâmbovița o socot mai însemnată decât cea dela Călugăreni, deoarece la Călugăreni Mihai II Viteazul n'a putut împiedeca pe Turci de a înainta mai departe, pe când la Cetatea Dâmbovița i-a oprit și silit să se retragă.

Luptele Românilor cu Turcii la Cetatea Dâmbovița, au avut loc între 1—15 Octomvrie. Din această cauză, deși Sigismund Bathori se afla în acest timp la Rucăr⁷, la o depărtare de vreo 20 km, Mihai II Viteazul nu s'a dus să-l vadă⁸. În 15 Octomvrie Sigismund Bathori pleacă din Rucăr⁹, dar înaintază numai vreo leghe și jumătate¹⁰, probabil până la Dragoslave. Se oprește, fiindcă în acea zi nu se terminaseră încă luptele dela Cetatea Dâmbovița. Luptele au ținut până noaptea târziu. Turcii au fost învinși și puși pe fugă de oastea lui Mihai II Viteazul, fapt care provoacă retragerea lui Sinan Pașa dela Târgoviște în noaptea de 15—16 Octomvrie (la notte seguente)¹¹. A doua zi dimineața sosește

în lagărul lui Sigismund Bathori știrea despre fuga Turcilor și retragerea lui Sinan Pașa, provocate nu de scurtul marș din ziua precedentă, cum greșit scrie Fra Giuseppe Piscullo da Melfi¹ și cum se laudă îngâmfatul principe al Ardealului², ci de victoria lui Mihai II Viteazul dela Cetatea Dâmbovița. S'a oficiat o slujbă divină în cortul Principelui și alta publică. Nunțiul apostolic Visconti a ținut o frumoasă cuvântare³. Sigismund Bathori cu toți căpitani și consilierii săi s'au spovedit și împărțit⁴ și apoi toată armata pornește în marș către Târgoviște⁵.

Ajungând la Stoenesti⁶ « Bator Jigmond și Ștefan-Vodă cu toate oștile lor », în 6/16 Octomvrie 1595, « se împreună cu Mihai-Vodă »⁷, care abia atunci le iese înainte, în timp ce armata sa trebuie să fi fost de pază în regiunea Voinești—Dragomirești. Cei trei suverani nu se opresc la Stoenesti, ci după ce stabilesc o nouă ordine de marș, pornesc mai departe. De astădată în fruntea oștilor creștine merge Mihai, domnul Țării-Românești, cu 1.500 lăncieri unguri și români, aproape 1000 pușcași călări români și alți călăreți cu sulite înjumătățite și arme în vârf cu fier în formă de sulită și pală (sabie) antică⁸. Urma infanteria Săcuilor și Sașilor în număr de 80 cete de câte 200 oameni fiecare, parte pușcași, parte cu arme cu fier în formă de sulită⁹. Aceste trupe formau avantgarda, condusă de domnul Țării-Românești¹⁰. De o parte și alta mergeau călări în două corpuri, 1200 cavaleri germani în șiruri de câte cinci¹¹.

După avantgardă venea grosul armatei: 60 piese de artilerie mai mari, o colubină de 16 și alta de 14 și alte piese vechi de 12, 6 și 3, carăle cu muni-

¹ Baldassar Walther, p. 32.

² Dr. A. Veress, *Campania creștină în contra lui Sinan Pașa din 1595*, p. 87, extras p. 23.

³ Baldassar Walther, p. 32.

⁴ N. Bălcescu, p. 103.

⁵ *Vezi mai sus*, pp. 27—28.

⁶ *Idem*, p. 27.

⁷ Dr. A. Veress, pp. 85—87, extras pp. 21—23.

⁸ Intr'un conograf slav se spune că Mihai II Viteazul a fost la Rucăr (Iulian Ștefănescu, *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-rusească în sec. 17 și 18*, în *Revista istorică română*, București, 1934, IV, p. 163—164 și 169). Nicolae Costin scrie, că s'au dus la Rucăr « Mihai-Vodă cu Kiralie cu 8.000 de oșteni, într'ales » (M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, I, p. 484). Însă martorii oculari nu menționează prezența lui Mihai Viteazul la Rucăr.

⁹ Dr. A. Veress, p. 103, extras p. 23.

¹⁰ *Ibidem*, p. 141, extras p. 77.

¹¹ *Ibidem*.

¹ *Ibidem*.

² Dr. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești*, București, 1932, IV, pp. 290—291.

³ Dr. A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 141 și extras p. 77.

⁴ E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente privitoare la istoria Românilor*, XI, p. 305.

⁵ Dr. A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 141, extras p. 77.

⁶ *Istoria Țării-Românești de când au descălecat Românii*, ed. N. Bălcescu, p. 285 și ed. G. Ioanid, p. 53.

⁷ *Letopisețul Țării-Românești*, ed. Stoica Nicolaescu, p. 129.

⁸ « In prima andava il prencipe di Valacchia, nomato Michele, con 1.500 lancia Ungare et altre de suoi Valacchi, di maniera che pareano 2.000 et forse 1.000 archibusieri a cavallo, Valacchi et altri a cavallo, con mezze picche et arme in hasta con ferri a guisa de, dardi et de, pali antichi ». (Dr. A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 103, extras p. 39).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ « ...et questi teneano la vanguardia condotta dal Valacco » (*Ibidem*).

¹¹ *Ibidem*.

țiuni¹, 148 căruțe încărcate cu praf de pușcă, gloanțe, cazmale, sape și funii², Ștefan Răzvan, domnul Moldovei, cu 1500 lăncieri³, aventurieri raguzeni, venețieni și alte națiuni, familia nunțiului apostolic, Italieni, având la dreapta un escadron din Moldova, aproape 150 Cazaci, în total 300 călăreți, cu arme diferite, sub conducerea lui Silvio Piccolomini, ostași italieni din Toscana, două escadroane de lăncieri unguri de aproape 1000 oameni fiecare și un nobil polon aventurier cu 200 de Cazaci⁴.

Ariergarda era condusă de tânărul principe Sigismund Bathori și era formată din cinci escadroane. Primul escadron avea 4000 lăncieri și purta steagul roșiu cu vulturul bicefal și armura: trei dinți albi pe un câmp roșu cu coroana deasupra și inițialele R. A. După el mergeau alte două escadroane de câte 500 lăncieri, Sigismund Bathori având un stindard alb în mâna stângă și sulita cu banderolă roșie în mâna dreaptă, apoi încă două escadroane de lăncieri⁵ și în urmă o lungă coloană de 3718 care cu bagaje, provizii și alte lucruri necesare în campanie, însoțite de o gardă de cel puțin 14.000 oameni, câte 3—4 de fiecare car, din cari 1 sau 2 înarmați cu câte o pușcă⁶. În total, după diacul Petru Pellerdi, erau 20.000 lăncieri călări și 32.000 pedestri cu 10 tunuri mari aduse din Alba-Iulia, 53 obuze⁷, multe falconete și colubrine⁸. În acest număr nu este trecută armata lui Mihai II Viteazul, care îi așteptase cu «oamenii săi, cu tunurile și obuzele sale frumoase, cu ostași frumoși, mulți Români buni, cari au fost cu Mihai-Vodă cel puțin 8000 călărași și pedestri»⁹ și cari s'au încolonat treptat.

În aceeași zi, 16 Octomvrie, trupele creștine ies din strâmtoarea munților¹⁰ și ajung seara (sera)¹¹

în câmpia Țării-Românești, în teritoriul Târgoviștei¹, de unde se vedea strălucind această cetate mare și plină de clădiri mărețe, biserici, mitropolia și palatul domnesc².

Cetatea Dâmbovița rămăsese în urmă. Ea jucase pentru ultima oară un rol important în salvarea țării. La luptele de acolo din 1—15 Octomvrie 1595 trebuie să fi luat parte și cei trei frați Buzești. În 27 Mai 1597 ei au ridicat o înaltă cruce de piatră în locul unde se împreună valea Bulimanului cu valea cărbunilor³, cu următoarea inscripție: «S'a ridicat această sfântă cruce întru rugăciunea și întru lauda Sfintei Dumineci, cea venerabilă, în zilele lui Io Mihail Voievod și a doamnei lui Stanca și a fiului lui Pătrașcu voievod și făcători dumnealui Radul marele clucer și dumnealui Preda marele postelnic și dumnealui Stroe marele stolnic, Uril, Pârvul și Sorin, Oprea și Vlad, Ioan și Voicu și Vișa și Marcu și Stan Negrea și Pârvu și Sora și Voicu și Radul și Dan paharnicul și Pârvul logofătul. S'a scris luna Mai 27 zile, în anul 7105 (= 1597). Eni Voica»⁴.
Fig. 14. Prezența crucii lângă valea Bulimanului,

¹ «...entramo nell'ampie campagne di Valacchia, nel territorio di Tergovista» (Ibidem, p. 104).

² «...et vedemmo ardere quella citta grande et piena di nobili edifici, et di chiese et massime dell'arcivescovato et del palazzo reale» (Ibidem, pp. 104—105).

³ Acolo s'a aflat crucea, după cum mi-a comunicat Ioan Dereuș din satul Burlănești, județul Dâmbovița.

⁴ În 14 Aprilie 1596 «Io Mihail voievod și domn a toată Țara-Românească, feciorul marelui și prea bunului răposatului Pătrașcu voievod», întărește dumnealui Radului, marelui clucer stăpânirea peste o parte din moșia Dobrușa (Arhivele Statului București, Episcopia Râmnic, LXXV, 4, orig. slav.; Maior Gh. S. Buzescu, *Reconstituiri istorice privind neamul Buzeștilor*, Sibiu, 1936, pp. 17—18), iar în 15 Iunie același an întărește dumnealui Radul marele clucer, dumnealui Preda marele postelnic și dumnealui Stroe marele stolnic stăpânirea peste satul Plenița, ce le era de moștenire (Arhivele Statului București, *Condica Brâncovenească*, nr. 266, f. 539). În 27 Septemvrie 1597, când Mihail voievod, în Târgoviște, dăruiește mamei sale Teodora satele Studina Mesteacăi, Studina Bărbulei, Studinița, Crușovul și Frăsinetul, sunt menționați ca martori: dumnealui Radul Buzescu marele clucer, dumnealui Stroe Buzescu, marele stolnic și dumnealui Preda Buzescu marele postelnic (Arhivele Statului București, Cozia, XXIV, 3, orig. slav.; A. Sacerdoțeanu, *Marula nu e fiica lui Mihai Viteazul*, în *Hrisovul*, București, 1941, I, pp. 221—224 și planșa IV, făcându-se dovada că «s'au făcut unele adausuri interliniare» (Ibidem, p. 225).

² «ВЪЗВНШН СМ ЧСТН КРТ / ВЪ МОЛКО Н ВЪ Н ПОХВАЛЪ / СТА
НЕДЕ ВЪССТІ ВЪ / ДНН ІУ МЛХАН ВОИВО Н ГЪДЪ Е СТАНКА Н СМН /
РЪ Е ПЕТРАШКО ВОИВОДН Н СМТНАН ЖПАН РАШ ВЕ / КЛШ Н ЖБАНЪ ПРЪШ ВЕ /
ПОТЕАННН Н ЖПА СТРОЕ ВЕ / СТО СРЕ ПЛЪШ Н ГОРИН / ОПРЪ Н ВЛА
ИВАНЪ Н БОИКО / Н КИША Н МАРКО Н СТАН НЕ/ГРЪШ Н ПРЪШ ...
ГОРА Н БО/ИКО Н РАДЪШ Н ДАНЪ ПЕ/... Н ПРЪШ ЛШ ПН МЛЦА МЛЮ

¹ Ibidem.

² I. Crăciun, *Scrisoarea lui Petru Pellerdi*, în *Anuarul institutului de istorie națională*, Cluj, 1936, VI, pp. 498—494; C. Göllner, *Faima lui Mihai Viteazul în Apus*, în *Anuarul institutului de istorie națională*, Cluj, 1942, VIII, pp. 216—217.

³ Petru Pellerdi scrie, că Ștefan Răzvan a sosit la Codlea cu 2.300 pedestri și 700 călărași și 22 tunuri (Ibidem, p. 498; Ibidem, p. 216). După alte știri au mai venit în urmă 4.000 lăncieri moldoveni (E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente privitoare la istoria Românilor*, București, 1903, XII, p. 801).

⁴ A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 104, extras p. 40.

⁵ Ibidem.

⁶ I. Crăciun, p. 499; C. Göllner, p. 218.

⁷ N. Costin scrie și el, că erau: «20.000 călărime cu sulite și 32.000 pedestrime» și «puști pe roate 63» (M. Kogălniceanu, *Croniclele Romaniei*, I, p. 484).

⁸ I. Crăciun, p. 498; C. Göllner, pp. 217—218.

⁹ Ibidem; Ibidem, p. 217. În Septemvrie 1595 avusese aproape 25.000 (Vezi mai sus, p. 48).

¹⁰ «...uscendo fuor di quelle strette di monti» (Dr. A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, p. 104).

¹¹ Ibidem, p. 141.

unde au fost învinși și nimiciți Turcii lui Bulim Pașa, dovedește, că este în legătură cu acea luptă, iar ridicarea ei, în « lauda Sfintei Duminici », ne arată că victoria a fost câștigată în acea zi de sărbătoare. Ziua 15 Octomvrie 1595, în care s'au terminat luptele dela Cetatea Dâmbovița, cade exact într-o Duminică, fiindcă Târgoviștea a fost cucerită Miercuri ¹ 18 Octomvrie ². Crucea există și astăzi,

Fig. 14. — Crucea dela Burlănești

dar nu în locul unde a fost ridicată de frații Buzești, ci mutată în satul Burlănești, lângă șoseaua Târgoviște-Câmpulung, pe proprietatea Hariton Dițescu ³. Este singura mărturie rămasă din trecutul glorios al Cetății Dâmbovița.

КЗ ДНН ВЪ ЛѢ ХЗРѢ. ГИИ БОНКА ». N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, I, p. 123, a publicat numai o parte din inscripție cu lipsuri.

¹ Dr. A. Veress, *Documente*, IV, p. 294.

² Baldassar Walther, p. 34; I. A. Thuan, *Historiarum su temporis*, in A. Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente istorice*, București, 1862, I, p. 212; N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor*, București, 1895, I, pp. 145—146; E. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente*, XI, p. 305; Dr. A. Veress, *Documente*, IV, pp. 290—291 și *Campania creștinilor în contra lui Sinan Pașa*, pp. 88, 106 și 142; I. Crăciun, pp. 499—500; C. Göllner, pp. 219, 223, 229.

³ În 1930 crucea era încă lângă Valea Bulimanului, (I. Dumitrescu, R. Voinești, *Vechituri*, p. 43.

În 20 Septemvrie 1597, din « minunatul oraș Târgoviște », « Io Mihail voievod și domn a toată Țara Rumânească, feciorul marelui și preabunului Pătrașcu voievod », dă fraților Dragomir și Băncilă o carte domnească, prin care le întărește stăpânirea peste moșiile dela Șcheiu la Potoc, Dragodănești, Voinești și Căndești, cumpărate în zilele lui Petru voievod ¹, feciorul Mircii voievod. « Apoi am văzut domnia mea însumi și cartea lui Petru voievod, veache și sfărâmată și ponegriță, încă și alte câte au fost avut, ci le-au fost luat Turcii, când au venit cu Sinan Pașa în Țara-Rumânească » ². Dragomir și Băncilă au mai avut un frate Neagu și erau din satul « Aninișani ot sud Dâmbovița » ³, dintre Căndești Vale și Dragodănești.

Ultima știre despre Cetatea Dâmbovița

După această ultimă luptă mult timp nu se mai face nicio mențiune despre Cetatea Dâmbovița. Abia la începutul secolului al XVIII-lea, într-o scriere privitoare la campania din 1717 a Prințului Eugeniu de Savoia, între orașele mai însemnate din Țara-Românească, după Târgoviște, București, Giurgiu, este și Dâmbovița (Demboviza) ⁴. Sub acest nume a fost menționată și în secolul al XVI-lea ⁵, fapt care ne face să credem că lângă cetate era și un orașel sau târg cu acest nume, dar care astăzi a dispărut. Din el trebuie să fi făcut parte satul Burlănești, numit așa după meșteșugarii cari făcând burlane sau țevi de scurs apa. Deaceea fortificațiile erau pe la nord-est de acest sat și de șoseaua județeană Târgoviște-Câmpulung ⁶.

Târgoviște.

ALEXANDRU A. VASILESCU

¹ 1559—1568.

² M. G. Regleanu, *O condică de moșteni Dâmbovițeni*, pp. 115—117.

³ *Ibidem*, pp. 117—118.

⁴ C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt Austriaci, 1716—1725*, București, 1913, I, p. 251.

⁵ *Vezi mai sus*, pp. 25—26.

⁶ *Ibidem*, p. 26.

R É S U M É

LA FORTERESSE DE DÂMBOVIȚA

Dans le département de Dâmbovița, entre Voinești et Géménéa, sur la rive gauche de la Dâmbovița se trouvent les ruines d'une forteresse. Une légende locale raconte qu'elle a été construite par Michel le Brave, prince de Valachie, après le combat de Călugăreni là où ont été vaincus les Turcs de Bulim Pașa dans la vallée dénommée vallée de Pașa Bulim ou Bulimanul.

Mais cette forteresse, élevée pour garder les minés d'or de Géménéa est beaucoup plus ancienne. C'est la forteresse ou, au XIV-ème siècle, en 1369, le châtelain Dragomir a vaincu Nicolas voévode de Transylvanie et où, en 1396, Stibor, un autre voévode transylvain, a fait prisonnier Vlad, prétendant au trône de Valachie et rival de Mircea l'ancien. Au XV-ème siècle, en 1476 Vlad l'Empaleur, prince

de Valachie et Etienne Bathory, voévode de Transylvanie y ont vaincu Basarab IV-ème, de son vrai nom Laiotă, et Etienne le Grand, prince de Moldavie y a fait prisonnières la femme et la fille de Radu le Bel.

Cette forteresse a été aussi le siège de Vlad II. l'Empaleur et de Radu III. le Bel. Là se trouvait également la douane entre Kronstadt-Câmpulung et Târgoviște-Brăila.

Au XVI-ème siècle la forteresse est ruinée. Elle est mentionnée seulement au sujet de mineurs demandés par Kronstadt.

Michel-le-Brave, prince de Valachie, après le combat de Călugăreni du 23 août 1595, se retira vers les montagnes, à quatre milles (30 km.) de Târgoviște et des mesures furent prises pour fortifier à nouveau cette forteresse. C'est de là que,

le 12 Septembre 1595 il met au courant de ses luttes avec les Turcs un châtelain polonais. Pursuivi par le Vizir Sinan, qui pillait les villages, Michel-le-Brave se retire, deux milles (15 km.), plus au Nord, dans la forteresse de Negru-Vodă. Entre le 1 et le 15 octobre ont lieu les luttes dans la forteresse de Dâmbovița entre les Roumains et les Turcs. Le Vizir Sinan est vaincu et Forcée de se retirer. A l'endroit où eut lieu le combat, les frères Radu, Preda et Stroe Buzescu ont élevé une croix en pierre, dédiée à la Sainte Dimanche pour commémorer ce Dimanche du 15 octobre, date de la défaite des Turcs.

En 1717 Dâmbovița est mentionnée pour la dernière fois, comme ville, après Bucarest et Târgoviște. Le village de Burlănești semble être un faubourg, seul vestige de la ville qui aurait entouré cette forteresse.